

Muziekonderwijs in de kleuterklassen

Muziekonderwijs in de kleuterklassen

Een onderzoek naar muziekmethodes geschikt voor het kleuteronderwijs op de XXX.

XXX

NHL Stenden Leeuwarden

Onderzoeksplan leraar basisonderwijs (Pabo)

februari 2020

Begeleider: XXX XXX-XXX

Samenvatting

In dit onderzoek is gekeken naar een geschikte methode die past bij de wensen en behoeften van de leerkrachten van groep 1/2 en de visie van de school. Vooraf aan het onderzoek kwam naar voren dat de XXX weinig aandacht schenkt aan muziekonderwijs bij de groepen 1/2, ondanks dat het wel is meegenomen in de verplichte vakken die zijn opgesteld door de Nederlandse overheid. Uit onderzoek bleek ook dat de XXX hier niet de enige in was. Bij veel scholen is muziekonderwijs een ondergesneeuwd vak, waarbij de leerkrachten zich niet bewust zijn van de positieve effecten die muziek op de ontwikkeling van kinderen heeft. De leerkrachten van de groepen 1/2 op XXX geven aan dat zij het lastig vinden om muziek op een juiste manier vorm te geven, waardoor de muzieklessen wat eentonig blijven. De leerkrachten verlangen naar meer steun door middel van verschillende aanbod, waardoor zij meer input kunnen verkrijgen bij het ontwikkelen van een muzikles binnen verschillende domeinen van muziek.

Om een duidelijk beeld te schetsen van de doelgroep is er een doelgroep analyse gedaan. Hierin staat beschreven in wat voor groep het onderzoek wordt uitgevoerd. Vervolgens is er een theoretisch onderzoek verricht, waarin duidelijk werd wat muziek en een muziekmethode is, hoe muziek kan bijdragen aan verschillende ontwikkelgebieden bij kinderen, welke kerndoelen er binnen muziek zijn opgesteld voor de groepen 1/2, wat IPC/IEYC is en hoe muziek daarin een plek krijgt,

Om het onderzoek zo goed mogelijk uit te kunnen voeren moest er een keuze gemaakt worden voor de manier van dataverzameling. Hierbij werd gekozen voor een enquête met stellingen die ingaan op de inhoud van muziekonderwijs en open vragen die ingaan op de vorm van muziekonderwijs. De data van de stellingen zijn verwerkt door middel van een grafiek met de daar bijhorende cijfers om het overzichtelijk te maken. De open vragen in de enquêtes zijn per vraag letterlijk overgenomen. Al snel bleek dat de leerkrachten een methode zoeken waarin: gebruik gemaakt wordt van het digibord, waarin gebruik gemaakt wordt van muziekinstrumenten, waarin naast zingen en luisteren ook de andere domeinen van muziek en het KVB-model naar voren komen, waarin sowieso kerndoel 54 naar voren komt, een methode die toegepast kan worden binnen de thema's van IPC/IEYC en als laatste een methode waarin de leerlijnen en doelen duidelijk beschreven worden.

Om antwoord te geven op de onderzoeksvraag en de verwachtingen kan gezegd worden dat na het uitvoeren van de analyse bij de beschikbare methodes voor de groepen 1/2 al snel naar boven kwam dat er vier methodes zijn die aan de wensen en behoeften van de leerkrachten voldoen en de visie van de school. Namelijk de methodes: 123Zing, Eigen-wijs Digitaal Muziek en meer Digitaal en Zangexpress

Inhoud

Samenvatting	3
1. Inleiding	6
1.1 Onderwerp	6
1.2 Aanleiding	6
1.3 Persoonlijke motivatie	6
2. Probleemanalyse	7
2.1 Praktijkprobleem	7
3. Theoretisch kader	8
3.1 Belang van Muziek	8
3.1.1 Wat is de definitie van muziek?	8
3.1.2 Wat is muziek?	9
3.1.3 De invloed van muziek op het brein	10
3.1.4 De invloed van muziek op verschillende ontwikkelgebieden	12
3.2 Welke kerndoelen zijn opgesteld voor de groepen één en twee?	14
3.3 Welke muziekmethodes zijn er?	15
3.3.1 Wat is een muziekmethode?	15
3.3.2 Welke methodes zijn geschikt voor de groepen één en twee?	15
3.4 International Primary Curriculum (IPC) in het basisonderwijs	19
3.4.1 Wat is IPC?	19
3.4.2 Muziekonderwijs in IPC	19
3.4.3 Muzieklessen binnen de units van IEYC	20
4. Probleemstelling	21
4.1 Doel van het onderzoek	21
4.2 Hoofdvraag en deelvragen	21
4.2.1 Hoofdvraag	21
4.2.2 Deelvragen	21
4.3 Verwachtingen	21
5. Onderzoek aanpak	22
5.1 Onderzoeksgroep	22
5.2 Dataverzameling	22
5.3 Dataverwerking	23
5.4 Ethische kwesties	24
5.5 Tijdpad	24
6. Resultaten	25
6.1 Plan en uitvoering	25

6.2 Resultaten.....	25
6.2.1 Resultaten stellingen	25
6.2.2 Resultaten open vragen.....	27
7. Conclusies.....	29
7.1 Beantwoording van de deelvragen	29
7.1.1 Deelvraag 1	29
7.1.2 Deelvraag 2	29
7.1.3 Deelvraag 3	30
7.1.4 Deelvraag 4	31
7.1.5 Deelvraag 5	31
7.2 Beantwoording van de hoofdvraag.....	33
7.3 Aanbevelingen	34
7.3 Verwachtingen	34
7.4 Discussiepunt	35
Bibliografie.....	36
Bijlagen	39
Bijlage 1: Tule.slo.nl – 5 Domeinen van muziek voor groep 1/2	39
Bijlage 2: Enquête leerkrachten en directrice	40
Bijlage 3: Tijdspad	42
Reflectie op proces	46

1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt het onderwerp van het onderzoek beschreven en wordt de aanleiding van dit onderzoek aan het licht gebracht. Vervolgens wordt de persoonlijke motivatie van de onderzoeker beschreven. In het volgende hoofdstuk zal verder worden ingaan op het probleem dat zich in de praktijk afspeelt.

1.1 Onderwerp

Dit onderzoek wordt gedaan op de XXX in opdracht van XXX, de directrice van de school. Dit onderzoek is gericht op de praktijk. Dat betekent dat de onderzoeksvragen zijn ontstaan vanuit een praktijkprobleem. Het onderzoek richt zich op muziekonderwijs bij de kleuters. Muziekonderwijs wordt steeds belangrijker in het onderwijs in Nederland en er wordt steeds meer onderzoek gedaan naar de voordelen van muziek bij jonge kinderen, blijkt uit de organisatie: 'Meer muziek in de klas' en uit de lessen van de muziek-specialisatie op NHLStenden te Meppel.

In dit onderzoek richt ik mij op het bestuderen van verschillende muziekmethodes, om uiteindelijk tot een juiste aanbeveling te komen. In deze aanbeveling zullen één of meerder muziekmethodes naar voren komen die passen bij het curriculum dat de school hanteert en bij de wensen van de leerkrachten.

1.2 Aanleiding

In het derde jaar van de Pabo heb ik de specialisatie muziek gevolgd. Hierin heb ik veel geleerd over het belang van muziek en heb ik ook veel muzieklessen gegeven. In de praktijk liep ik er tegenaan dat er niet veel met muziek werd gedaan, ondanks het feit dat muziek wel is meegenomen in de lijst met verplichte vakken. In Nederland heeft de overheid een aantal verplichte vakken opgesteld. Dit betekent dat de school wettelijk verplicht is om deze vakken aan te bieden. Onder deze verplichte vakken komt ook kunstzinnige oriëntatie naar voren, waar het vak muziek ook onder valt (Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, 2019).

In verschillende onderzoeken komt naar voren dat muziek niet alleen effect heeft op de kunstzinnige oriëntatie van kinderen, maar dat muziek ook positief effect heeft op andere ontwikkelingsgebieden. Scherder (2019) concludeert in de televisie-uitzending 'MAX Masterclass' dat muziek verschillende gebieden in de hersenen activeert wanneer je naar muziek luistert en vooral wanneer je actief met muziek bezig bent. Zo stimuleert muziek verbindingen in de hersenen die nodig zijn bij de ontwikkeling van taal. Muziek kan dus van zeer positieve invloed zijn op de ontwikkeling van kinderen. Dit is bij de kinderen van de XXX niet anders.

1.3 Persoonlijke motivatie

Tijdens de specialisatie muziek en de minor identiteit die ik heb gevolgd, ben ik geïnteresseerd geraakt in het vak muziek en de positieve effecten die muziek heeft op verschillende ontwikkelingsgebieden. Er is een motivatie ontstaan om de leerkrachten van de XXX net zo enthousiast en bewust te maken over de voordelen van het vak muziek, waardoor ze meer muzieklessen zullen gaan geven in het onderwijs. Omdat muzieklessen zelf bedenken veel tijd kost wil ik mij richten op verschillende methodes waarin lessen groot en deels al ontwikkeld zijn. Zo hoeft de leerkracht die de muziekles geeft minder voor te bereiden, waardoor het geven van muzieklessen leuker en tegelijk toegankelijker wordt.

2. Probleemanalyse

In dit hoofdstuk wordt het probleem dat zich afspeelt in de praktijk geanalyseerd. Dit wordt gedaan aan de hand van de vijf W's: Wat, waar, wie, waarom en hoe. Daarnaast wordt er een koppeling gemaakt naar de doelgroep. In het volgende hoofdstuk wordt de theorie bestudeerd met betrekking tot het praktijkprobleem.

2.1 Praktijkprobleem

Westerveld, J. concludeert dat er op dit moment te weinig muzieklessen gegeven worden in het basisonderwijs. Westerveld, J. is de directeur van stichting 'Meer muziek in de klas'. Op dit moment heeft 29 procent van de basisscholen een vakleerkracht voor muziekonderwijs. Het overige deel heeft geen vakdocent, waardoor het geven van de muzieklessen op de leerkrachten aan komt. (Onderwijs en opvoeding, 2017). Helaas is hier weinig tijd voor. Meer dan de helft van de tijd zijn de leerkrachten bezig met het onderwijzen van rekenen en taal. De tijd die dan nog over blijft, wordt volgepland met andere "belangrijke" activiteiten. De leerkrachten zijn zich vaak nog niet bewust van de positieve effecten die muziek opleveren, blijkt uit gesprekken die zijn gevoerd met de leerkrachten. Hoewel er geen duidelijke cijfers terug te vinden zijn over muziek in het basisonderwijs, blijkt uit vaardigheden als zingen dat kinderen niet genoeg muzieklessen krijgen aangeboden (Bokhorst & Lubbers, n.d., pp. 7). Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (2014) heeft gekeken naar het aantal muzieklessen dat per jaar bij de kleutergroepen wordt gegeven. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat het aantal muzieklessen bij de kleutergroepen varieert van één tot zes muzieklessen per jaar tot dertig of meer muzieklessen per jaar. De leerkrachten van de onderbouw geven naar eigen zeggen elke week een muziekles. Zo'n muziekles duurt ongeveer tien minuten tot een kwartiertje. Naast het aantal muzieklessen heeft het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (2014) gekeken naar de inhoud van deze lessen. Hieruit blijkt dat meer dan zestig procent van de lessen bestaat uit zangonderwijs en dat bij ongeveer elf procent van de lessen aandacht wordt geschonken aan instrumentaal muziekonderwijs. Dit zien we ook terug bij de kleutergroepen op de XXX. De leerkrachten van de groepen één en twee geven aan dat de meeste muzieklessen bestaan uit liedjes zingen. Enkele keren wordt er gebruik gemaakt van instrumenten als claves en triangels. Zo wordt er bijvoorbeeld aandacht besteed aan het tikken op de maat. Hierdoor is net als in het onderzoek ook het percentage tijd dat aan instrumentale ensembles wordt besteed erg laag.

De leerkrachten van de kleutergroepen op de XXX geven aan dat ze het lastig vinden om muziekonderwijs op de juiste manier vorm te geven. Er wordt tijdens de muzieklessen niet gebruik gemaakt van verschillende vaardigheden die in muziek naar voren komen, waardoor de muzieklessen eentonig blijven. De leerkrachten geven daarbij ook aan dat ze op zoek zijn naar meer steun door middel van verschillend aanbod, zodat ze meer input krijgen voor de muzieklessen. Daarnaast zijn de leraren zich niet bewust van de positieve effecten die muziek op verschillende ontwikkelgebieden heeft. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de bevordering van de sociaal-emotionele ontwikkeling en de taalontwikkeling.

3. Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt er gekeken naar de verschillende onderwerpen die bij dit onderzoek van belang zijn en van belang zijn voor het ontwikkelen van de hoofdvraag met de daar bijhorende deelvragen. In dit theoretisch deel van het onderzoek wordt er gericht gekeken naar het belang van muziek in het basisonderwijs, de kerndoelen voor muziek, de verschillende muziekmethodes die op dit moment worden aangeboden en de visie van de school op muziekonderwijs.

3.1 Belang van Muziek

3.1.1 Wat is de definitie van muziek?

Wat is eigenlijk de definitie van muziek. Dit vroeg Van Kol zich af tijdens het schrijven van een artikel over wat de definitie van muziek is. Bij muziek is geluid noodzakelijk. Zonder geluid heb je geen muziek. Om te begrijpen wat muziek is moet je volgens Van Kol eerst weten wat geluid is.

Geluid ontstaat door trillingen in de lucht die ervoor zorgen dat de lucht zich verplaatst. Naast lucht kan een trilling zich ook verplaatsen in water, waardoor er geluid kan ontstaan. Mensen zijn in de staat trillingen tussen de 16 en 20.000 per seconde horen. De trillingen onder de 16 trillingen per minuut kun je niet horen, maar wel voelen. Om een geluidstrilling in stand te brengen is er een impuls nodig. Wanneer deze er niet meer is, zal het geluid langzaam uitsterven. De trillingen in de lucht die geluid produceren kunnen ontstaan door de natuur, hiervoor is niet per se een mens nodig en hiervoor zijn geen mensen nodig om de trillingen te horen. Wanneer we het over muziek hebben kan de volgende vraag gesteld worden: *“Is er sprake van muziek als er niemand is die het hoort? Brandt het lampje in je koelkast als de deur dicht is?”* (Van Kol, n.d.).

Muziek is niet zomaar een geluid, maar een bepaald soort geluid. Muziek gaat over menselijke ervaringen van geluid. ‘Geluid’ is een verzamelwoord voor veel verschillende aspecten. Geluid wordt waargenomen met behulp van andere zintuigen, waarbij ook de verbeelding een belangrijk aspect is. Binnen geluid kun je over twee termen van geluid spreken, over een klankobject en een klankvoorval. Een klankobject is akoestisch en een klankvoorval is het geheel. Een klankvoorval wordt als een eenheid ervaren. Klankobject vormt een eenheid met geluiden in de ‘echte’ wereld. Wanneer we het over muziek hebben spreken we meestal over een klankvoorval (Van Kol, n.d.).

Meer dan honderd jaar geleden werd muziek ook wel ‘toonkunst’ genoemd. Tegenwoordig weten we dat muziek niet alleen bestaat uit tonen. Een toon is een regelmatige trilling die zich op een vaste frequentie bevindt. Dit zijn herkenbare toonhoogtes, die ontstaan door een vast aantal trillingen per seconde. Mensen kunnen van nature toonhoogtes van elkaar onderscheiden. Wanneer een mens niet meer in staat is om een toon te onderscheiden in hoogte spreken we van ruis. In muziek is één toonhoogte heerser over andere tonen, de overige tonen staan in relatie tot de overheersende toon. Hierdoor ontstaat een klankkleur. Ruis wordt in muziek vaak gebruikt om ritme in muziek tot stand te brengen, denk hierbij aan bekkens en snaredrums. Deze instrumenten hebben geen overheersende toonhoogte, toch hebben ze een specifiek klankkarakter. Klanken met een overheersende toonhoogte zijn een belangrijk uitgangspunt in de muziek en in de compositie (Van Kol, n.d.).

Maar wanneer noemen we geluid nu muziek? Volgens Van Kol luidt de definitie van muziek als volgt: *“Muziek is die uiting van één of meer geluiden die door deelnemers aan een bepaalde cultuur per conventie als zodanig wordt ervaren.”*. In deze definitie komen verschillende kenmerken naar voren, namelijk dat:

1. muziek bestaat uit geluiden;
2. mensen binnen een bepaalde cultuur zelf bepalen wanneer iets ‘muziek’ genoemd wordt;

3. wanneer iets 'muziek' wordt genoemd, dit wordt gedaan op basis van sociale normen, die bewust of onbewust zijn ontstaan, dit wordt ook wel een conventie genoemd. Conventie is een gedragscoördinatie die houvast geeft in het dagelijks leven (Van Kol, n.d.).

3.1.2 Wat is muziek?

Muziek is een groot onderdeel van onze samenleving. Dit wordt gezien en gehoord bij veel dingen om de mens heen. Denk maar eens aan het winkelcentrum, tijdens het winkelen wordt muziek gehoord in de winkels. Tijdens tv-programma's en films wordt een passend muziekstuk afgespeeld en tijdens het reizen met openbaar vervoer of met de auto wordt er veel muziek beluisterd. De meeste mensen hebben een voorkeur voor een bepaald muziekgenre en maken vaak contact met mensen die zich in dezelfde muziekinteresses kunnen vinden. Naast dat muziek iets is wat bij de wereld hoort, doet muziek iets met de persoon. Muziek kan zorgen voor ontspanning, kan emotionele herinneringen oproepen en zorgt voor intensere belevenissen tijdens een film of serie. Muziek is heel persoonlijk. De een houdt van klassieke muziek en de ander houdt van rock. Een muziekstuk kan voor de een als herrie worden aangezien en voor de ander als heerlijke muziek (van der Lei, Havenkort, & Noordam, 2015).

Muziek bestaat uit drie verschillende onderdelen, namelijk: Klank, vorm en betekenis (KVB-model). Klank spreekt als snel voor zich. Bij klank gaat het om het klinkende fenomeen van muziek. Zo kan muziek hard, zacht, hoog en laag zijn en kan de muziek snel of langzaam lopen. Muziek kan variëren in:

- Klankduur: Dit betekent de duur van een klank. Zo zijn hele korte klanken die klinken als een tik op een trommel en hele lange klanken die klinken als een viool.
- Klankkleur: Dit heeft te maken met het soort instrument dat wordt bespeeld. Elke instrument heeft een eigen 'klankkleur'. Zo klinkt de piano weer heel anders dan een viool.
- Klankhoogte: Door verschillende toonhoogtes ontstaat er een melodie. De hoogte van een klank wordt aangegeven door de noten in de notenbalk en door de muzieksleutel die bespeeld wordt.
- Klanksterkte: Bij klanksterkte hebben we het over de manier van spelen. Zo kan een toon van hard naar zacht gaan, of andersom en kan een toon kort of lang klinken. Dit wordt ook wel de dynamiek in een muziekstuk genoemd.

Als er wordt gepraat over de vorm van muziek dan gaat het over hoe de muziek klinkt. Denk bijvoorbeeld aan herhalingen in muziek. Door verschillende herhalingen wordt een muziekstuk gevormd. De vorm van de muziek wordt bepaald door de herhalingen die plaatsvinden in de muziek, het contrast en door de variatie in de muziek, bijvoorbeeld verschillende instrumenten. De betekenis van muziek kan voor iedereen verschillend zijn. Als er over de betekenis van muziek gesproken wordt, gaat het over wat voor gevoel de muziek oproept bij een persoon. Zo kan een muziekstuk iemand terughalen naar een emotioneel moment of kan een muziekstuk iemand vrolijk maken en laten dansen.

Wanneer er wordt gesproken over muziek hebben we het over verschillende domeinen. Dit kan zijn: zingen, luisteren, muziek maken, muziek lezen/noteren en bewegen op muziek. Deze domeinen van muziek worden gecombineerd met het KVB-model, om op deze manier een muzikles meer inhoud te geven (van der Lei et al., 2015). TULE inhouden en activiteiten (n.d.) neemt de vijf domeinen van muziek mee in het opstellen van kerndoel 54. Zij geven bij elk domein per doelgroep aan wat de leerlingen doen, wat de leraar hiervoor moet doen en daarbij een kort voorbeeld. Deze is terug te lezen in bijlagen 1.

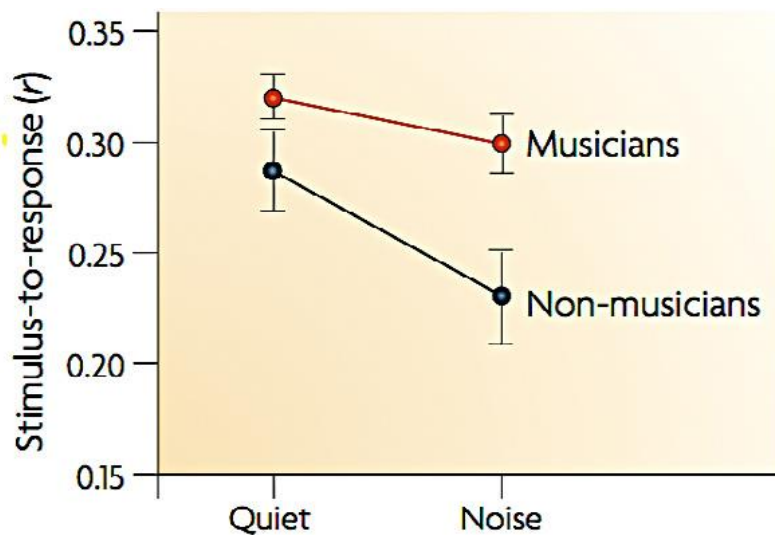
3.1.3 De invloed van muziek op het brein

Volgens Neuropsycholoog prof. dr. Scherder, E. (bekend van *'De wereld draait door'* en andere praatprogramma's) heeft muziek een positieve invloed op de hersenen. Door te luisteren naar muziek wordt er een gebied in de hersenen geprikkeld, het emotionele gebied in de hersenen. Dit ligt vlak bij de motorische gebieden in de hersenen, waardoor een persoon (als hij naar muziek luistert) al snel de neiging heeft om mee te bewegen. Door de autonome respons in de hersenen is een mens ook echt in staat om bijvoorbeeld een rilling te ervaren bij een voor hem of haar bijzonder muziekstuk. Deze autonome respons bevindt zich in de voorkwab van de hersenen. Deze functies in de hersenen liggen allemaal met elkaar in verbinding. Wanneer de afstand groter is tussen de functies in de hersenen wordt de cognitieve functie ook complexer.

Tijdens het spelen van een muziekinstrument zijn de hersenen nog actiever bezig. Tijdens het spelen is de persoon in kwestie namelijk bezig met het lezen van de noten (visueel), het bespelen van het instrument met de handen (motorisch) en het luisteren naar de muziek dat wordt geproduceerd (auditief). Daarnaast wordt de corpus callosum extra ontwikkeld (Scherder, n.d.). De corpus callosum is een verbindingsbalk tussen de twee hersenhelften. Deze verbindingsbalk zorgt ervoor dat informatie van de ene kant van de hersenen naar de andere kant kan worden vervoerd (Schieving, 2019). Dit zorgt ervoor dat de hersenhelften nog beter met elkaar kunnen communiceren. Dit heeft weer positieve invloed op andere ontwikkelingsgebieden, zoals de sociaal- emotionele ontwikkeling en de cognitieve ontwikkeling. Bij de sociaal- emotionele ontwikkeling is het belangrijk dat de hersenfuncties vooraan in de hersenen en achter in de hersenen goed met elkaar kunnen samenwerken, waardoor er empathie ontstaat. Uit onderzoek blijkt dat deze verbindingen nog extra toenemen bij een kind die actief bezig is met muziek, zoals bijvoorbeeld het bespelen van gitaar of cello. Uiteindelijk heeft deze ontwikkeling in de hersenen weer een positieve invloed op gebieden in de hersenen die gaan over de ontwikkeling van taal. Zo blijkt uit onderzoek dat mensen door middel van muziek beter in staat zijn om te communiceren. Ook wanneer iemand niet in staat is om te spreken, lukt dit in de muziek wel. De rechterhersenhelft neemt uiteindelijk de taalfuncties in de linkerhersenhelft over (Scherder, n.d.).

Uit een onderzoek dat in opdracht van Jeugdcultuurfonds Nederland is uitgevoerd blijkt dat er een nauwe relatie ligt tussen de muziek en taalverwerking. Het gebied in de hersenen waar de taalverwerking ligt, wordt ook wel het gebied van Wernicke genoemd. Uit verder onderzoek blijkt dat het muziekcentrum en het gebied van Wernicke gespiegeld aan elkaar liggen in de hersenschors. Het hersencentrum 'de thalamus' verdeelt de beide gebieden. De hersenstam bewerkt de geluiden voordat deze naar het muziekcentrum of het gebied van Wernicke gaan voor.

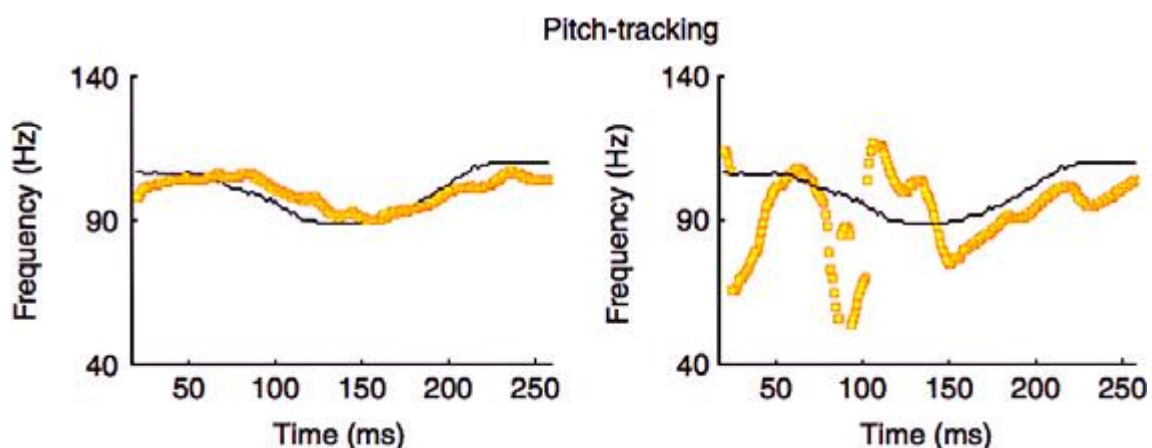
Om zo goed mogelijk te leren luisteren moeten kinderen van jongs af aan stap voor stap getraind worden. Tijdens dit proces worden de geluidsprikkels gefilterd, bewerkt en wordt vervolgens weer gefilterd om de juiste informatie eruit te halen. Uit onderzoek dat is uitgevoerd op de Northwestern University in het Amerikaanse Illinois bij kinderen en volwassenen, blijkt dat muzikale training bijdraagt aan de ontwikkeling van het auditieve systeem. De volwassenen en kinderen met muzikale scholing waren beter in staat om goed te luisteren dan volwassenen en kinderen die de scholing niet hebben gehad. De mensen die wel muzikale training hebben gehad waren minder snel afgeleid bij storende geluiden, doordat ze beter in staat zijn om de ruis uit het geluid weg te filteren. Dit is ook terug te lezen in figuur 1. Hoe meer ruis er in de omgeving was, hoe beter de muzikaal getrainde hersenen in staat waren om het geluid weg te filteren (Minder gevoelig voor stoorgeluid, n.d.).

Figuur 1 (Minder gevoelig voor stoorgeluid, n.d.)

In een ander onderzoek komt het hierboven genoemde fenomeen nog een keer naar voren. Zo blijkt uit dit onderzoek dat mensen met een muzikale achtergrond heel gevoelig zijn voor boventonen. In de boventoon zit vaak het belangrijkste gedeelte van een muziekstuk. Doordat muzikaal getrainde mensen deze informatie zo goed kunnen onderscheiden zijn ze veel beter in staat om met weinig informatie de essentie van een boodschap te begrijpen. Zo kunnen musici bij het gehuil van een baby de meest essentiële informatie uit het gehuil halen. Hoe vroeger een mens begint met muzikale training hoe beter de hersenstam gericht is op het emotionele aspect. Op deze manier stimuleer muziek niet alleen het gehoor, maar ook de emotionele intelligentie.

In een onderzoek waarbij er westerse proefpersonen moesten luisteren naar woorden in het Chinees mandarijn, waarbij er ook toonhoogte aanwezig was, komt ook naar voren dat muzikale training bijdraagt aan het vermogen om een verborgen boodschap in gesproken taal te decoderen. Dit is terug te lezen in de grafieken in figuur 2.

Figuur 2(Minder gevoelig voor stoorgeluid, n.d.)

In het figuur hierboven is af te lezen dat mensen die geen muzikale training hebben gehad op een dwaalspoor werden gezet door de intonatie in het Chinees mandarijn woord. De zwarte lijn geeft de intonatie van het Chinees mandarijn woord weer en de gele lijn geeft de verwerking van de hersenstam weer. In de tabel staat dat mensen die muzikaal getraind zijn (linker grafiek) geen moeite

hebben met het verwerken van het woord en de mensen die niet muzikaal getraind zijn worden op een dwaalspoor gezet, waardoor ze het niet meer begrijpen (Jeugdcultuurfonds Nederland, n.d.).

3.1.4 De invloed van muziek op verschillende ontwikkelgebieden

Onder het KVB-model vallen nog een aantal andere begrippen, namelijk: Luisteren, maken, bewegen, lezen en noteren en zingen. Vooral zingen is een groot onderdeel in de samenleving. Denk maar aan de zangwedstrijden op de televisie en de uitverkochte concerten van beroemde artiesten. Iedereen zingt weleens en kan ook zingen. Bij kinderen begint dit al van jongs af aan.

Volgens Van der Lei et al. (2015) is zingen belangrijk, zingen bevordert namelijk niet alleen de muzikale ontwikkeling maar ook de culturele ontwikkeling, de taalontwikkeling, de sociaal- emotionele ontwikkeling en het verbreedt de woordenschat van kinderen. Dit wordt ook wel het Mozarteffect genoemd. Onderzoek hiernaar wordt al tientallen jaren gedaan. Zo ontdekten onderzoekers in 1993 dat na het luisteren naar muziek van Mozart de luisteraars beter scoorden op een IQ-test vergeleken met de groep die niet naar de muziek van Mozart had geluisterd. Een duurzaam effect van Mozart muziek op de ontwikkeling is nog niet bewezen. Wel is bewezen dat kinderen enige minuten beter presteren na het luisteren naar muziek van Mozart.

Voor het geven van een muzikles moet er vastgesteld worden waarom een bepaald lied gezongen wordt, wat er bereikt moet worden en moet de leerkracht voor zichzelf bedenken waarom het lied waardevol is voor de leerlingen. In de tabel hieronder wordt ingegaan op de positieve invloed die muziek kan hebben onder verschillende ontwikkelingsgebieden. Deze invloeden zijn altijd met elkaar verbonden.

Bevordering in de ontwikkeling door muziek	
Ontwikkelingsgebied	Bevorderingen
Muzikale ontwikkeling	Swanwick, K. en Tillman, J. hebben een model ontwikkeld dat is geïnspireerd op de fasentheorie van Piaget. In dit model worden de leeftijden onderverdeeld in vier stadia. Volgens Swanwick, K. en Tillman, J. zitten de kinderen van groep één, twee en drie van de basisschool in eind eerste fase en in het begin van de tweede fase. In fase één is het kind vooral nog aan het experimenteren met klanken en materialen. In fase twee krijgt het kind steeds meer interesse voor de betekenis van muziek. In deze fase zijn de kinderen veel bezig met imiteren. Door een lied te leren zingen ontwikkelen kinderen onbewust op toonhoogte en zuiver te zingen. Ze leren de verschillen in lange en korte noten herkennen en dat ze hard en zacht kunnen zingen. Door te zingen worden de stembanden, de ademhalingspijpen, de articulatiepijpen en het brein beter ontwikkeld. Bij het aanleren van een lied aan kinderen is een doorgaande lijn te zien. Dit begint bij de jonge kinderen, ze reproduceren groot en deels. Daarna pas komt het ritme erbij en dan de melodie. Wanneer dit allemaal lukt, wordt er overgegaan op het leren zingen op de juiste toonhoogte. Bij het noteren van muziek is eenzelfde soort lijn te zien. Bij jonge kinderen wordt er vooral nog gebruik gemaakt van iconische notering. Hierna komt de grafische notatie. Dit zijn abstracte tekens. Als laatste wordt hier nog maat en ritme aan toegevoegd. Naast het zingen heeft het spelen van een muziekinstrument ook een positieve invloed op de muzikale ontwikkeling. Zo leert het kind tijdens het

	spelen in de maat gericht te luisteren naar de muziek en te reageren op anderen wanneer er in een groep wordt gespeeld (Van der Lei et al., 2015).
Culturele ontwikkeling	De liederen die kinderen van jongs af aan leren komen uit de cultuur waarin ze worden opgevoed. De liederen vertellen iets. Hierdoor leren de kinderen dat ze onderdeel uitmaken van een groep of van een bevolking (Van der Lei et al., 2015).
Taalontwikkeling	Volgens Gilbers zijn er overduidelijk overeenkomsten wanneer er wordt gesproken over muziek en taal, ook al lijken ze heel verschillend. Met muziekinstrumenten kun je namelijk niet in zinnen communiceren, omdat hier geen sprake is van zelfstandige naamwoorden en werkwoorden. Buiten dit grote verschil om is er één duidelijke overeenkomst. Muziek en taal bevatten namelijk beide betekenisvolle geluidsopeenvolgingen. Binnen taal spreek je van het geluidssysteem 'fonemen' en binnen muziek spreek je van 'tonen'. Beide hebben geen diepere betekenis, maar zijn wel bouwstenen voor het grotere geheel. Door verschillende fonemen of tonen te combineren ontstaat er een betekenis (Gilbers, 2019, pp. 1–3). Kinderen zijn de hele dag door bezig met het ontwikkelen van taal. Kinderen zijn pas in staat nieuwe woorden op te slaan wanneer ze de woorden meerdere keren in verschillende contexten zijn tegengekomen. Het zingen van liederen biedt hierbij motiverende mogelijkheden. Muziek stimuleert het ontwikkelen van het auditieve vermogen bij kinderen, wat nodig is voor de taalontwikkeling. Door te zingen leren kinderen nieuwe woorden en symbolen kennen onder verschillende thema's. Zo leren ze onder het thema dieren bijvoorbeeld allerlei dieren kennen door middel van een lied. Terwijl er wordt gezongen wordt automatisch de uitspraak van de nieuwe woorden geleerd en door gesprekken en activiteiten in een muzikles wordt de betekenis van een woord begrepen. Om nog gericht aan de slag te gaan met nieuwe woorden kan voor het zingen van een lied een verhaal verteld worden of een drama-activiteit gegeven worden. Tijdens dit soort activiteiten komen de nieuwe woorden nog een keer aan bod. De ritmische vaardigheden die kinderen opdoen in muziek hebben een positieve invloed hebben op de leesvaardigheid (Van der Lei et al., 2015).
Sociaal- emotionele ontwikkeling	Volgens Scherder, E. zorgt alleen het luisteren van muziek al voor een activering in de hersenen. Het luisteren van muziek heeft vooral invloed het hersengebied dat prikkels binnen een emotionele context bundelt, waardoor er verschillende emoties ontstaan zoals; pijn, verdriet, ontroering of geluk. In het dagelijks leven komen dit soort gevoelens niet bij elke gezin naar voren. Muziek geeft de gelegenheid om deze gevoelens regelmatig te ervaren, waardoor kinderen hier bekend mee raken (Selie, 2016). Door in een groep te zingen, bijvoorbeeld in een klas wordt het groepsgevoel bevorderd. De sfeer in de klas wordt positief beïnvloed tijdens het samen zingen van een lied (Van der Lei et al., 2015). Een groep voelt zich één door samen te zingen. Het kind geeft en neemt. Hij geeft iets van zichzelf, het gevoel dat opgeroepen wordt bij het muziekstuk

	en hij ontvangt dit weer van de meezingers. Door dit gevoel bij elkaar te verspreiden ontstaat er een rust in de groep, waarin hoop en vertrouwen worden ontwikkeld (Valstar, 2008).
Motorische ontwikkeling	Door kinderen op muziek te laten bewegen wordt de grove en fijne motoriek nog intensiever ontwikkeld. Dit komt door het corrigerende effect dat muziek heeft. Denk maar eens aan het lopen op de snelheid van de muziek. Wanneer de muziek sneller gaat, wordt de leerling gedwongen zelf ook sneller te gaan lopen of andersom. Hierdoor wordt de grove motoriek onbewust geoefend (Van der Lei et al., 2015).
Rekenontwikkeling	Volgens Scherder (2017) hebben muziek, taal en rekenen een gezamenlijk component. Onderzoeken laten zien dat er een relatie is tussen muziek- en rekenvaardigheden. Een duidelijke conclusie op het effect van muziek op de rekenen is er niet. Uit een ander onderzoek dat is uitgevoerd bij instrumentale muziek bij kinderen kwam naar voren dat er een positief effect ontstond op het baansysteem dat loopt vanaf de hersenschors naar het ruggenmerg. Hieruit kan geconcludeerd worden dat het effect van muziek op rekenvaardigheden niet uitgesloten kan worden.

3.2 Welke kerndoelen zijn opgesteld voor de groepen één en twee?

In 1993 heeft de overheid besloten dat er in het basisonderwijs gewerkt moet worden vanuit kerndoelen. In 1998 moesten alle scholen hieraan voldoen (Polder, 1996). Volgens Van der Lei et al (2015) zijn de kerndoelen ontwikkeld om de leerkrachten meer houvast te geven bij het ontwikkelen van onderwijs. Door middel van de kerndoelen weten de leerkrachten wat de leerlingen aan het einde van de basisschool moeten weten. TULE heeft vervolgens leerlijnen ontwikkeld die de kerndoelen inhoud geven per doelgroep en die voorbeelden aanbiedt om de leerkrachten meer inzicht te geven. Muziek valt onder de kerndoelen van kunstzinnige oriëntatie, kerndoel: 54, 55 en 56. Dit zijn de kerndoelen voor kunstzinnige oriëntatie:

- *‘Kerndoel 54: De leerlingen leren beelden, muziek, taal, spel en beweging te gebruiken, om er gevoelens en ervaringen mee uit te drukken en om er mee te communiceren.*
- *Kerndoel 55: De leerlingen leren op eigen werk en dat van anderen te reflecteren.*
- *Kerndoel 56: De leerlingen verwerven enige kennis over en krijgen waardering voor aspecten van cultureel erfgoed’ (Haverkort, 2015, pp. 23).*

Binnen kerndoel 54 kun je kiezen voor beeldende vorming, muziek, taal/spel en beweging. Wanneer er dan gekeken wordt naar de invulling van muziek in deze kerndoel bij de groepen 1/2, zie je dat binnen deze doelgroep de kinderen zich vooral bezighouden met de muzikale verkenning van onderwerpen die aansluiten op de belevingswereld van de kinderen. Dat kan bijvoorbeeld zijn: knuffels, sprookjes, Sinterklaas, kerst, seizoenen enzovoort. Verder gaat Tule binnen deze kerndoel in op de vijf domeinen van muziek: zingen, luisteren, muziek maken, muziek vastleggen en bewegen. Wat aan bod moet komen bij de leerlingen van groep 1/2 binnen elk domein staat beschreven in bijlage 1.

Binnen kerndoel 55 wordt bij groep 1/2 gewerkt aan het reflecteren op het eigen werk en dat van de medeleerlingen. Dit kan een beeld zijn een muziekstukje, dans of een spel. In groep 1/2 kijken en luisteren de kinderen naar het werk van anderen en van zichzelf. Hierbij licht de nadruk op de verschillen in ontwerp, vormgeving en presentatie.

Binnen kerndoel 56 kan er gekozen worden voor de algemene leerlijn en de leerlijn voor beeldende kunst. Binnen de algemene leerlijn moet er bij groep 1/2 binnen verschillende vakgebieden aandacht

geschonken worden aan cultureel erfgoed, waarbij er aandacht geschonken wordt aan onderwerpen binnen de belevingswereld van de kinderen. Zo kan er bij aandacht schenken aan objecten uit het verleden gekozen worden voor oud speelgoed en foto's of oude gebouwen uit de wijk van de school. Om aandacht te schenken aan rituelen en gebruiken worden bij de groepen 1/2 vaak oude rijmpjes, versjes of liedjes gebruikt. Dit kan door middel van sprookjes en verhalen van vroeger (www.tule.slo.nl).

3.3 Welke muziekmethodes zijn er?

3.3.1 Wat is een muziekmethode?

In dit onderzoek wordt gesproken van een muziekmethode. Een muziekmethode is een aanbod van bijvoorbeeld leerboeken, werkboeken of een digitaal platform waarin educatieve materialen worden aangeboden, waarbij de lessen altijd zijn vorm gegeven vanuit de kerndoelen die zijn ontwikkeld door TULE en SLO. Een muziekmethode biedt lesstof aan dat zich richt op de klank, vorm en de betekenis van muziek, en de domeinen van muziek. Daarnaast biedt de methode ook verwerkingsmateriaal aan die de leerkracht kan inzetten in de muziekles, denk bijvoorbeeld aan een werkblad waarbij de leerlingen zelf een muziekstuk moeten schrijven op de notenbalk (Landelijk Kennis Instituut Cultuureducatie Amateurkunst, n.d.).

De belangrijkste functies van een methode zijn:

- De muziekmethode ondersteunt de leerkracht bij het aanbieden van muziekonderwijs. Dit kan door middel van een handleiding of door beeld en geluid op een digitaal platform;
- De muziekmethode hanteert een didactische opbouw in het muziekaanbod (Landelijk Kennis Instituut Cultuureducatie Amateurkunst, n.d.).

3.3.2 Welke methodes zijn geschikt voor de groepen één en twee?

Het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie Amateurkunst (Ikca) heeft alle muziekmethodes die er zijn op een rijtje gezet. In dit rijtje komen de volgende muziekmethodes naar voren die geschikt zijn voor de groepen één en twee, waarbij meteen wordt toegelicht hoe de methode werkt en welke kerndoelen er in de methode worden behandeld. In de beschrijving van de muziekmethodes worden de tijd, kosten, beschikbare instrumenten en het belang van een vakleerkracht achterwege gelaten.

- **ZingZo!** (Kerndoelen 54, 55 en 56)

In de methode '*ZingZo!*' richt de leerkracht zich vooral op het domein zingen, waarin vaardigheden als luisteren, componeren en improviseren naar voren komen. Het doel in deze methode is onder anderen het niveau van zingen verhogen en de leerkrachten zelfvertrouwen geven bij het geven van een zangles. '*ZingZo!*' werkt door middel van thema's in de groepen één en twee, waarin verschillende stijlen en culturen worden behandeld in een periode van vijf keer zes weken. In deze periode van vijf weken komt er drie keer een muziekdocent langs om een les te geven (MuziekZo!, n.d.). In deze muziekmethode wordt aandacht geschonken aan alle domeinen van muziek en het KVB-model, wordt op papier aangeboden met handleiding en besteed aandacht aan het gebruik van muziekinstrumenten in de lessen (LKCA, 2019).

- **123Zing** (Kerndoelen 54, 55 en 56)

De muziekmethode '*123Zing*' is een digitale muziekmethode die ontwikkeld is voor alle groepen in het basisonderwijs en die aangeboden wordt via het digibord. Deze muziekmethode biedt muzieklessen aan onder alle muziekdomoeneinen, waarin alle genres van het KVB-model naar voren komen. '*123Zing*' biedt de leerkracht lessen aan met een doorlopende leerlijn, waarin de

leerkracht haar vrijheid behoud. De leerkracht kan zelf beslissen wanneer en hoe ze de lessen aanbiedt, waarin zelfs vakoverstijgend gewerkt kan worden. De leerkracht kan op de pagina van '123Zing' zoeken op thema of groep, om vervolgens de les aan te bieden aan de leerlingen (123Zing, n.d.).

Binnen de muzieklessen van '123Zing' werken de leerlingen niet alleen aan hun muziekvaardigheden, maar ook de leerkracht. De leraar en leerlingen leren door te doen. In deze methode wordt gebruik gemaakt van verschillende instrumenten. Dit zijn over het algemeen ritme-instrumenten, het lijf en de stem. Daarnaast wordt er ook nog gebruik gemaakt van andere materialen die in elke klas voor komen en waarmee je geluid kunt produceren. Deze instrumenten worden ingezet in de les, waardoor er tijdens de muziekles nog actiever muziek wordt geproduceerd en alle domeinen van muziek worden ingezet (123Zing, n.d.).

Binnen de hele school is er een doorlopende leerlijn ontwikkeld die past bij de doelgroep. Zo wordt er in de groepen één en twee aandacht besteed aan hard, zacht, hoog en laag en wordt er zelf muziek gemaakt door middel van strepen en stippen (123Zing, n.d.).

- **Eigen-wijs Digitaal** (Kerndoelen 54, 55 en 56)

'Eigen-wijs Digitaal' is een muziekmethode die wordt aangeboden op het digibord en geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs. In de lessen van deze muziekmethode wordt gebruik gemaakt van alle domeinen van muziek en wordt er aandacht geschonken aan het KVB-model. Zo gaan de kinderen aan de slag met het maken van muziek op verschillende soorten instrumenten. De muziekmethode is opgedeeld in muziekwijs, zingwijs en danswijs, waarin alleen al 500 liedjes worden aangeboden en ongeveer 130 lessen. Naast muziek komt ook dans en drama in de lessen aan bod (Kraaijvanger & De Schepper, 2018).

In de methode 'Eigen-wijs Digitaal' hoeft de leerkracht de lessen bijna niets voor te bereiden. Het is alleen belangrijk dat de leerkracht weet wat er in de les gaat gebeuren. Bij sommige lessen zijn werkbladen nodig. Deze staan altijd bij de les die gegeven wordt, zodat ze makkelijk geprint kunnen worden. In deze methode komen bijna alle thema's naar voren, waardoor de lessen makkelijk ingezet kunnen worden (Eigen-wijs Digitaal, n.d.). De methode biedt een doorlopende leerlijn aan en bij elke les staat een lesbeschrijving voor de leerkracht met de daarbij horende doelen (LKCA, 2019).

- **Kadans** (Kerndoelen 54 en 56)

De methode 'Kadans' is geschikt voor de peuters en de groepen één en twee. In deze methode komen de domeinen: dans en muziek naar voren, waarbij gebruik wordt gemaakt van muziek uit de hele wereld en waarbij bijna alle domeinen een plek krijgen, behalve lezen en noteren (LKCA, 2019). Bij deze methode wordt gewerkt met twee cd's, een activiteitenboek en een handleiding met een doorlopende leerlijn en is geschikt voor scholen die werken met Kaleidoscoop ("Kadans | Publicaties | NJi," 2019). In de muzieklessen wordt ook gebruik gemaakt van verschillende instrumenten. In totaal zijn er ongeveer 48 muzieklessen (LKCA, 2019).

- **Meer met muziek!** (Kerndoel 54)

De methode 'Meer met muziek!' is geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs, waarin in elk jaar dezelfde thema's aan bod komen. Dit zijn de thema's: betekenis-vorm, kort-lang, sterk-zacht en hoog-laag. De methode werkt met een vaste lesopbouw die de leerkracht dient te volgen bij het geven van de muziekles. Deze lessen worden aangeboden in mappen met een cd waarop alle liedjes en fragmenten staan die nodig zijn bij de lessen (Driestar educatief, 2019). In de

muzieklessen wordt naast alle domeinen van muziek ook gebruik gemaakt van verschillende muziekinstrumenten. Deze methode biedt 30 lessen aan van ongeveer 30 minuten (LKCA, 2019).

- **Metropole op school** (Kerndoelen 54, 55 en 56)

De methode *'Metropole op school'* is geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs. In deze methode komen alle domeinen van muziek naar voren en daarnaast ook nog het KVB-model. De methode is opgedeeld in groepen, waardoor de groepen één en twee samenvallen. In deze groepen wordt gewerkt met zes thema's. Deze methode maakt gebruik van werkboekjes, handleidingen en online materialen. Voor leerkrachten die nog weinig ervaring hebben met het geven van muzieklessen is het raadzaam om de handleiding letterlijk te volgen (*"Leerlijn Metropole op School,"* n.d.). Deze methode biedt 6 thema's aan met een variërend aantal lessen. In de lessen schenkt de methode ook aandacht aan het gebruik van muziekinstrumenten (LKCA, 2019).

- **Moet je doen** (Kerndoel 54)

De methode *'Moet je doen'* is geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs. Deze methode richt zich op het begrijpen van de muzikale taal bij kinderen. Om dit te bereiken neemt deze methode de leerlingen in de lessen mee op muzikale reis, waarin het KVB-model en de domeinen van muziek naar voren komen. Voor de groepen één en twee biedt deze methode veertig lessen aan van ongeveer dertig minuten. Vanaf groep drie neemt het aantal lessen in het pakket af. Wel is de duur van de lessen langer, namelijk ongeveer vijfenveertig minuten (*"Moet je doen - Muziek,"* n.d.).

De lessen van methode *'Moet je doen'* wordt aangeboden in een map met voor de kleuters een beeldboek erbij. In deze map staan alles lesformulieren, de benodigde werkbladen en een cd met materiaal die nodig is bij het geven van bepaalde lessen. Door de vaste opbouw van de lessen en de vaste thema's vergt deze methode weinig voorbereidingstijd (*"Moet je doen - Muziek,"* n.d.).

- **Muziek en Meer Digitaal** (Kerndoel 54)

De methode *'Muziek en Meer Digitaal'* werkt op basis van vijf plezierprincipes om muzieklessen geven toegankelijker te maken. Hierdoor bestaat een les altijd uit samenwerken, actief leren, goede motivatie en worden alle zintuigen geprikkeld. De lessen zijn vrij in te zetten. Dat betekent dat de leerkracht zelf kan bepalen hoelang de les mag en kan duren. Dit komt door de negen werkvormen die in elke les naar voren komen. Wanneer de leerkracht kort de tijd heeft kan hij ervoor kiezen om één werkvorm te gebruiken (Tinksel Muziekcreatie, 2019).

De lessen in deze methode zijn kort beschreven, waardoor ze makkelijk en snel gegeven kunnen worden. De lessen staan op het online platform van de methode en staan ingedeeld per groep. Voor de groepen één en twee zijn de lessen ingedeeld in thema's die je vrij kunt inzetten bij thema-onderwijs. Thema's die naar voren komen zijn: seizoenen, feestdagen, mens zijn en omgeving. Onder deze hoofdthema's vallen nog allerlei sub thema's. In totaal zijn er 23 les ideeën die in verschillende thema's passen (Snijders, 2019). In de lessen wordt ook nog gebruik gemaakt van verschillende instrumenten (LKCA, 2019).

- **Muziek Talent Express** (Kerndoelen 54 en 55)

De Muziekmethode *'Muziek Talent Express'* is een methode met veel mogelijkheden. Je kunt voor verschillende lespakketten kiezen, waaronder wekelijkse muzieklessen die gegeven worden door een muziekdocent. De leerkracht kan hier thuis ook zelf mee aan de slag. Naast de wekelijkse muzieklessen kan er gekozen worden voor een lespakket die zich richt op muziek en taal of muziek

en rekenen. De methode is geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs en biedt lessen aan die zich richten op zang, het bespelen van instrumenten en op de eigenschappen van muziek. De muziekmethode werkt met een doorlopende leerlijn, waarbij er wekelijks een muziekles wordt gegeven van gemiddeld dertig minuten. (“Muziek Talent Express,” n.d.-b). De lessen worden altijd gegeven door een muziekdocent, maar daarnaast herhaalt de leerkracht het lied wat in die week behandeld is. Hiervoor biedt de methode nog een coaching aan voor leerkrachten die moeite hebben met het geven van zanglessen.

- **Vier muziek met!** (Kerndoel 54)

De muziekmethode ‘*Vier muziek met!*’ is een muziekmethode voor alle groepen van het basisonderwijs. De muziekmethode wordt aangeboden in een map waarin zich werk- en kopieerbladen zitten die ondersteund worden door een cd. In deze methode maken de kinderen kennis met veel verschillende soorten muziek die worden verwerkt in zingen, bewegen en het bespelen van instrumenten. In de onderbouw wordt vooral de toonsterkte, toonduur en toonhoogte behandeld in de muziek. De lessen worden aangeboden in lessen van ongeveer 30 minuten, waarvan enkele muzieklessen in musicalvorm zijn. De musicals zijn lessen waarbij alle groepen in het basisonderwijs samen kunnen werken. Voor deze muzieklessen zijn geen gespecialiseerde leerkrachten nodig, de leerkracht geeft zelf de lessen met ondersteuning de lesschema’s die zich in de mappen bevinden (“Vier muziek met!,” n.d.).

- **Winston’s Muziekschool** (Kerndoel 54)’

In de muziekmethode ‘*Winston’s Muziekmethode*’ is een muziekmethode die ondersteunt wordt door het digibord. In deze methode wordt gewerkt met het lichaam en de geluiden die je ermee kunt maken. De lessen worden groot en deels gegeven door Winston die de lessen geeft via het digibord. De leerlingen gaan muziek maken met hun lichaam, waardoor er uiteindelijk een ritme ontstaat. Deze muzieklessen vergen weinig vaardigheden van de leerkracht, omdat de lessen worden aangeboden via het digibord. De leerkracht moet er alleen voor zorgen dat de organisatie in de klas goed verloopt en moet kijken wat er goed gaat en wat er nog beter kan. Kortom, alles wat de leerkracht gewoonlijk ook al doet (Winston’s Muziekschool, n.d.).

- **ZangExpress** (Kerndoelen 54, 55 en 56)

De zangmethode ‘*Zangexpress*’ is een methode volgens een aantal kerndoelen: flexibel, eenvoudig, divers, vak-geïntegreerd en SLO-leerlijn. Om muziek zo goed mogelijk inzetbaar te maken in het onderwijs zorgt ‘*Zangexpress*’ ervoor dat de lessen flexibel aangeboden kunnen worden. Zo kan de leerkracht zelf bepalen wanneer de les, en welke les er wordt aangeboden. Doordat de lessen worden aangeboden via het digibord, waarin de les duidelijk wordt beschreven, is de les eenvoudig om te geven. De muzieklessen die worden aangeboden vallen onder verschillende genres, waardoor de leerlingen kennis maken met veel verschillende muzieksoorten. Om de muzieklessen breed inzetbaar te maken, worden er ook muzieklessen aangeboden die inzetbaar zijn bij vakken als rekenen, taal of aardrijkskunde. De leerkracht is vrij om zelf te bepalen wanneer ze welke lessen aanbiedt. Om ervoor te zorgen dat alle domeinen van muziek naar voren komen, laat de methode bij elke les zien welk domein er wordt behandeld. Wanneer de leerkracht hulp nodig heeft bij het opzetten van een juist programma, biedt de methode hiervoor hulp aan (Winston’s Muziekschool, n.d.). In de lessen wordt ook nog aandacht geschonken aan het bespelen van muziekinstrumenten (LKCA, 2019).

3.4 International Primary Curriculum (IPC) in het basisonderwijs

3.4.1 Wat is IPC?

IPC is een manier van onderwijzen die gebruikt kan worden in het basisonderwijs bij de groepen 1 t/m 8. In IPC leren de kinderen op een actieve en boeiende manier, waardoor de kinderen werken aan eigen vaardigheden als vertrouwen, begrip voor de mensen om de leerlingen heen en het ontdekken van eigen talenten (IPC Nederland, n.d.).

Binnen het International Primary Curriculum (IPC) werken de kinderen in thema's (units), waarin verschillende zaak- en creatieve vakken overkoepelend aan bod komen. Taal en rekenen worden niet specifiek aangeboden binnen IPC, maar komen onbewust wel verschillende keren aan bod. Het doel in de lessen ligt altijd op wat de leerlingen geleerd hebben en niet op wat de leerlingen hebben geproduceerd. De manier waarop een thema wordt aangeboden gebeurt altijd in dezelfde volgorde van fases: het startpunt, de kennisoogst, uitleg van het thema, onderzoeksactiviteiten, verwerkingsactiviteiten en de afsluiting (Bekebrede, 2017). In de eerste fase worden de leerlingen geactiveerd en wordt de kennis die de leerlingen op dat moment al bezitten vastgelegd. Vervolgens wordt er verteld wat de kinderen gaan leren in dit thema en daarna volgende lessen. Aan het einde van het thema wordt het thema afgesloten op een leuke manier, waarbij de kinderen zich gelijk bewust worden van hun eigen leerwinsten (Lerarenredactie, 2019). Voor de jongste kinderen is er een ander soort IPC ontwikkeld, namelijk het international Early Years Curriculum (IEYC). De manier waarop IEYC is opzet komt sterk overeen met IPC, maar is dan nog meer gericht op het spelend leren (IPC Nederland, n.d.-b).

In IPC en IEYC wordt gewerkt vanuit de 21-eeuwse vaardigheden die door SLO zijn opgesteld. Vooral creativiteit en kritisch denken hebben een grote plek in het IPC/IEYC-onderwijs. Dit wordt in gang gezet doordat de kinderen de baas zijn over hun eigen leerproces, waarin de leraar de functie van een coach aanneemt (IPC Nederland, n.d.-a). De manier waarop IPC/IEYC wordt aangeboden valt nauw samen met het ontwikkelingsgericht onderwijs, waarin acht doelen centraal staan: onderzoek, aanpassingsvermogen, veerkracht, moraliteit, respectvol gedrag, communicatie, zorgzaamheid en natuurlijk samenwerking. De kinderen leren altijd een stapje verder te gaan. Ze leren te kijken naar wat ze nog meer kunnen leren (IPC Nederland, n.d.-c).

Volgens Operation Education (2014) is IPC een manier van innovatief onderwijs. Bij innovatief onderwijs zijn de leerlingen zich meer bewust van wat ze leren, doordat ze zelf invloed hebben op wat ze willen leren. Dit gebeurt vanuit: het efficiënt leren omgaan met de omgeving, de relaties die de leerlingen opbouwen en door de behoeftes die leerlingen hebben om te leren. Hierdoor ontstaat zelfverantwoordelijk leren (KNOW, 2019). Binnen het IPC staat het zelfverantwoordelijk leren ook centraal, de kinderen worden actief betrokken bij hun eigen leerproces. Hierdoor ontstaat effectief leren (Operation Education, 2014).

3.4.2 Muziekonderwijs in IPC

In IPC komen verschillende vakken naar voren: geschiedenis, aardrijkskunde, natuur, techniek, ICT en beeldende vorming. Zaakvakken als taal en rekenen worden niet specifiek behandeld in IPC. Na onderzoek op de pagina van IPC en het bekijken van een rapport van www.scholenopdekaart.nl kan niet geconcludeerd worden dat muziek een duidelijke plaats krijgt in de units van IPC in de onderbouw. Daarnaast blijkt uit persoonlijk contact met XXX dat wanneer er wel muziek aan bod komt in de units van IPC dat er dan nog grote verschillen zijn in de hoeveelheid van muzieklessen. Om een duidelijk beeld te krijgen van het aantal muzieklessen binnen IEYC worden alle units geanalyseerd in paragraaf 3.4.3

3.4.3 Muzieklessen binnen de units van IEYC

Voor de kleuters heeft IPC IEYC ontwikkeld. Hiervoor zijn in totaal veertien units beschikbaar. Per unit is in de onderstaande tabel in kaart gebracht hoeveel muzieklessen/muziekactiviteiten worden aangeboden. Er is per week gekeken wat er wordt aangeboden en onder welk gebied van muziekonderwijs dit valt ("Great Learning," n.d.).

Unit	Muzieklessen					
	Week 1	Week 2	Week 3	Week 4	Week 5	Afsluiting
Aan tafel		-Lied (zang)				
Beestenboel		-Lied (zang)	-Lied (zang)			
Bloemen en Planten					-Instrumenten -Muziek (maken, luisteren, cultuur)	
Brrr... wat is het koud!		-Muziek (luisteren)				
Huis en thuis	-Lied (zang)					
Speuren en verzamelen	-Muziek (beleving)		-Muziek (luisteren)			
Tijd voor een feestje	-Muziek (luisteren)			-Muziekinstrumenten -Muziekgenres -Muziek (betekenis) -Muziek (luisteren)		-Muziek maken
Vakantie						-Muziek (luisteren)
Van A naar B	-Lied (zang)					
Wat een water		-Lied (zang)	-Lied (zang)	-Muziek (maken)		
Wat trek jij aan?			-Muziek (luisteren)		-Instrumenten -Muziek (maken, luisteren, cultuur)	
Welkom in de wereld	-Lied (zang)			-Muziek (luisteren)		
Welkom in het poppentheater			-Muziek (betekenis) -Muziek (dans)			
Zo spelen wij	-Muziek (luisteren)		-Lied (zang)			

4. Probleemstelling

In hoofdstuk drie heeft is de benodigde theorie bestudeerd. De theorie die in hoofdstuk drie is bestudeerd heeft geholpen bij het formuleren van het doel van dit onderzoek en de hoofd- en deelvragen die in dit hoofdstuk worden beschreven. Naast de formulering van het doel en de hoofd- en deelvragen worden de verwachtingen van dit onderzoek besproken.

4.1 Doel van het onderzoek

Het doel van dit onderzoek luidt als volgt: “Het vinden van een passende muziekmethode welke aansluit bij de visie van de school en de wensen en behoeften van de leerkrachten in de groepen 1/2”.

De aanbeveling die uit dit onderzoek rolt, wordt ontwikkeld aan de hand van de resultaten van het theoretische onderzoek en praktijkonderzoek. Zo wordt er in dit onderzoek, onderzoek gedaan naar het belang van muziek bij kinderen van vier tot zes jaar en wordt er gekeken naar het aanbod van muziekmethodes, geschikt voor de groepen 1 en 2 van de XXX. In de praktijk wordt er gezocht naar de visie van de school op muziekonderwijs, wordt er gekeken naar de manier waarop het muziekonderwijs op dit moment wordt vormgegeven en wordt er gekeken naar de behoeften van de leerkrachten van de onderbouw gericht op muziekonderwijs.

4.2 Hoofdvraag en deelvragen

4.2.1 Hoofdvraag

- Welke muziekmethode sluit aan bij de wensen en behoeften van de leerkrachten van de groepen 1 en 2 op de XXX en sluiten aan bij het IPC-curriculum dat de school hanteert?

4.2.2 Deelvragen

1. Wat is het belang van muziek bij kinderen van 4 tot 7 jaar?
2. Wat houdt IPC-onderwijs in?
3. Wat is de visie van de XXX op muziekonderwijs en hoe wordt daar in de huidige situatie vorm aan gegeven?
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de leerkrachten van de onderbouw ten behoeve van een muziekmethode?
5. Welke muziekmethodes zijn geschikt voor de groepen 1/2 van de XXX?

4.3 Verwachtingen

Na afloop van dit onderzoek komt er een aanbeveling van enkele muziekmethodes. Met de aanbeveling van geschikte muziekmethodes wil de onderzoeker de XXX een zet in de goede richting geven bij het ontwerpen van muziekonderwijs in de groepen 1/2, waardoor de leerkrachten meer ondersteuning krijgen bij het ontwikkelen van muzieklessen. Hierbij wordt verwacht dat de leerkrachten met meer plezier meer muzieklessen zullen aanbieden in de klas.

Met de aanbeveling die wordt gedaan kan de school in een nieuw onderzoek de aanbevolen methodes gaan testen, om te kijken welke het beste bij de leerkrachten en de leerlingen past.

5. Onderzoek aanpak

In dit hoofdstuk wordt de onderzoeksgroep beschreven. Daarnaast wordt in dit hoofdstuk beschreven hoe het onderzoek wordt uitgevoerd, hoe de data wordt verzameld door en op een efficiënte manier wordt verwerkt. In het tijdspad kunt u aflezen welke stappen er worden gezet tijdens het uitvoeren van dit onderzoek.

5.1 Onderzoeksgroep

Dit onderzoek wordt uitgevoerd bij de leerkrachten van de groepen 1/2. Dit zijn drie leerkrachten en de directrice van de school. De leerkracht voor groep 1 staat van maandag tot en met vrijdag voor de klas. Deze leerkracht heeft de Kleuter Leidster Opleiding School (KLOS) gedaan, dit wordt ook wel de kleuterkweekschool genoemd. Voor groep 2 staan twee leerkrachten. De leerkracht op maandag en woensdag heeft ook de KLOS-opleiding gevolgd. De leerkracht van de overige dagen in groep 2 heeft onlangs de Pabo afgerond en staat dinsdag, donderdag en vrijdag voor de klas (Persoonlijke communicatie, 28 februari 2020).

5.2 Dataverzameling

De antwoorden van de vragen die in dit onderzoek worden gesteld zullen verkregen worden door middel van deskresearch en fieldresearch. In de onderstaande tabel wordt er bij elke deelvraag beschreven hoe de deelvraag wordt beantwoord, wat daarvoor nodig is en waarom het op deze manier wordt gedaan.

Deelvraag	Onderzoeks-methode	Dataverzamelingsmethode	Motivatie
1. Wat is het belang van muziek bij kinderen van 4 tot 7 jaar?	Deskresearch	Om antwoord te krijgen op deze deelvraag verdiept de onderzoeker zich in de literatuur. Hiervoor wordt bijvoorbeeld gebruik gemaakt van de theorie van E. Scherder en het boek 'Muziekmeester'.	In deze deelvraag is onder andere gekozen voor het gebruik van het boek 'Muziekmeester', omdat hierin duidelijk beschreven staat wat muziek is, welke domeinen van muziek er zijn en waarom dit belangrijk is. Daarnaast wordt gebruik gemaakt van de theorie van E. Scherder, omdat deze neuropsycholoog onlangs veel onderzoek heeft gedaan naar de invloed van muziek op de hersenen. Hiervoor komt hij geregeld op televisie en op universiteiten.
2. Wat houdt IPC-onderwijs in?	Deskresearch	Om antwoord te krijgen op deze deelvraag verdiept de onderzoeker zich in de literatuur die voor deze deelvraag van belang is. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de bron 'IPC Nederland'.	In deze deelvraag is gekozen voor de pagina van IPC Nederland, omdat hierin duidelijk beschreven staat wat IPC-onderwijs inhoudt en hoe hier vorm aan wordt gegeven. Om bepaalde punten nog duidelijker te maken wordt er nog gebruik gemaakt van verschillende kleine bronnen.

3. Wat is de visie van de XXX op muziekonderwijs en hoe wordt daar in de huidige situatie vorm aan gegeven?	Fieldresearch en deskresearch	Om antwoord te krijgen op deze deelvraag wordt gekeken naar de visie die in de schoolgids beschreven staat en wordt een enquête gehouden met directrice en de leerkrachten van de school. Deze enquête is te vinden in bijlage 2 Naast het contact met de directrice wordt er ook contact gezocht met een specialist bij IPC die verder kan helpen bij het concluderen over de plaats van muziek binnen IPC.	In deze deelvraag is ervoor gekozen om eerst de schoolgids te bekijken, op zoek naar een visie van de school op muziekonderwijs. Om deze visie nog duidelijker te maken en om antwoord te krijgen op de vraag: <i>'Hoe wordt daar in de huidige situatie vorm aan gegeven'</i> wordt een enquête afgelegd bij de directrice en de leerkrachten van de school.
4. Wat zijn de wensen en behoeften van de leerkrachten van de onderbouw ten behoeve van een muziekmethode?	Fieldresearch	Om antwoord te krijgen op deze deelvraag wordt een enquête gehouden met de leerkrachten van de groepen 1/2.	Om een duidelijk beeld te krijgen van de wensen en behoeften ten behoeve van een muziekmethode wordt er een interview gehouden met alle leerkrachten in de onderbouw. Op deze manier verwacht de onderzoeker dat er veel informatie verkregen wordt.
5. Welke muziekmethodes zijn er voor de groepen 1/2 van de XXX?	Deskresearch	Om antwoord te krijgen op deze deelvraag wordt gekeken naar het huidige aanbod van muziekmethodes voor de groepen 1/2. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de website: www.lkca.nl . Verder worden alle methodes nog een keer op een rijtje gezet om te kijken over wat de methodes beschikken.	In deze deelvraag is op advies van de muziekdocent op NHLStenden gekozen om gebruik te maken van de website: www.lkca.nl , omdat hierin duidelijk beschreven wordt welke muziekmethodes er op dit moment allemaal zijn. Vervolgens wordt ook nog gebruik gemaakt van pagina's van de methode die wordt beschreven, om zo een zo goed mogelijk beeld te geven van de methode.

5.3 Dataverwerking

Om duidelijk antwoord te krijgen op enkele deelvragen wordt er een enquête afgelegd bij de leerkrachten en de directrice. In de enquête wordt gebruik gemaakt van stellingen die ingaan op de inhoud van muziek welke in het theoretisch kader zijn onderzocht. De stellingen worden meetbaar gemaakt door middel van een Likertschaal met vier frequentiepunten, namelijk: weinig tot niet, soms, regelmatig en vaak. Er is gekozen voor een vier-puntschaal omdat de doelgroep hierbij geen ruimte krijgt om een neutraal antwoord te kiezen. De doelgroep moet een keuze maken, waardoor de onderzoeker een duidelijke mening krijgt van de doelgroep (De Graauw, 2019). Daarnaast is een

Likertschaal makkelijk in te vullen door de doelgroep en betrouwbaar (Poortinga, 2019). Aan het einde van de stellingen worden nog enkele open vragen gesteld die de visie van de leerkrachten op de vorm van muziek aan het licht brengen. De resultaten van de enquête worden vervolgens in een grafiek verwerkt en vergeleken met de geanalyseerde methodes. De enquête is te vinden in bijlage 2.

5.4 Ethische kwesties

In dit onderzoek wordt er gericht gekeken naar muziekonderwijs bij de groepen 1/2 op de XXX. In de enquête met de directrice en de leerkrachten zal dieper worden ingegaan op de visie van de school gericht op muziekonderwijs en de behoeften van de leerkrachten ten behoeve van een muziekmethode, hierbij zal de anonimiteit van de onderzoeksgroep gewaarborgd worden. Dit onderzoek wordt uitgevoerd bij een kleine groep leerkracht. De resultaten van dit onderzoek gelden dan ook alleen voor de onderbouw van de XXX en is niet toepasbaar op andere scholen en/of doelgroepen. Door middel van het theoretisch kader is gekeken naar wat er gemeten moet worden om een duidelijk beeld te creëren van de wensen en behoeften van de leerkrachten. Wanneer een andere onderzoeker dit op dezelfde manier doet zullen er dezelfde resultaten uitkomen.

5.5 Tijdpad

Datum	Tijd	Activiteiten	Personen
20-01-2020	90 minuten	- Definitieve onderzoeksplan aan de directrice presenteren. - Definitieve onderzoeksplan inleveren bij XXX.	- Student - Directrice XXX
27-01-2020	Hele dag	- Interviews leerkrachten en directrice maken en planning maken voor het uitvoeren	- Student
27-01-2020	60 minuten	- Feedbackronde XXX XXX bespreken	- Student - XXX XXX
Voor 10-03-2020		- Enquêtes uitvoeren	- Student - Leerkrachten - Directrice
17-03-2020	Hele dag	- Enquête analyseren	- Student
19-03-2020	Hele dag	- Dataverwerking	- Student

6. Resultaten

In de voorgaande hoofdstukken is het plan van het onderzoek beschreven. In dit hoofdstuk wordt er teruggeblikt op het plan en hoe deze tot uitvoer is gebracht. Vervolgens worden de resultaten van de deelvragen beschreven.

6.1 Plan en uitvoering

Voor dit onderzoek zijn de leerkrachten van groep 1/2 en de directrice van de XXX gebruikt. Tijdens het uitvoeren van het onderzoek is hier niet van afgeweken. Om antwoord te krijgen op de hoofd- en deelvragen heeft de onderzoeker zich verdiept in de theorie, contact gelegd met een specialist van IPC Nederland, een enquête afgelegd en de muziekmethodes geanalyseerd die gebruikt kunnen worden bij de groepen 1/2. Tijdens het uitvoeren van het onderzoek heeft de onderzoeker zich nog kort moeten verdiepen in de theorie om zo goed mogelijk antwoord te kunnen geven op enkele deelvragen.

Het literatuuronderzoek dat de onderzoeker heeft verricht geeft antwoord op deelvraag 1, 2 en 3. Deelvraag drie en vier worden ook beantwoord door middel van een enquête en door de informatie die verkregen is bij de IPC-specialist. Deelvraag vijf wordt beantwoord door middel van literatuuronderzoek. Vervolgens worden alle kenmerken van de methodes die in deze deelvraag naar voren komen in een tabel gezet, waardoor de methodes makkelijk te vergelijken zijn.

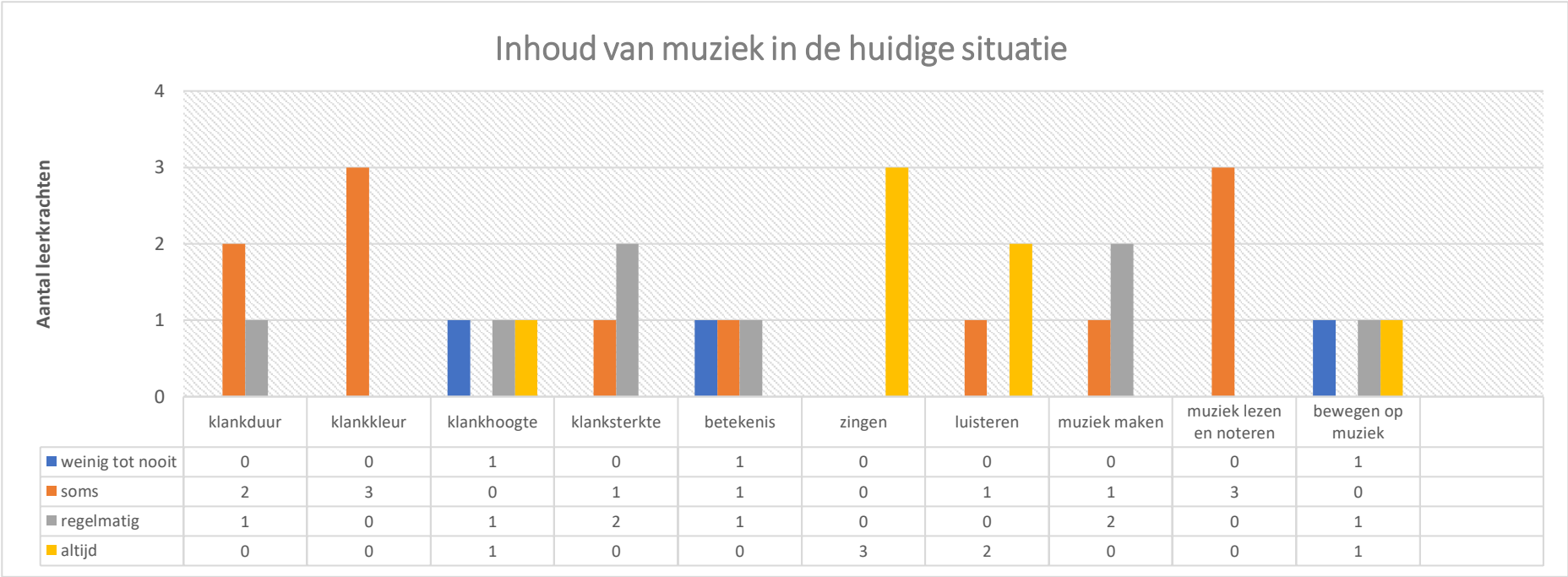
6.2 Resultaten

6.2.1 Resultaten stellingen

Om een duidelijk beeld te krijgen van de wensen en behoeften van de leerkrachten van groep 1/2 en de directrice van de school is er een enquête afgenomen. Alle leerkrachten hebben de enquête individueel volledig kunnen invullen. Om in kaart te brengen hoe de leerkrachten op dit moment inhoud aan de muzieklessen geven is er antwoord gegeven op de volgende stellingen:

- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klankduur in muziek;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klankkleur in muziek;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klankhoogte in muziek;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klanksterkte in muziek;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de betekenis in muziek;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan zingen;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan luisteren;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan muziek maken;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan muziek lezen en noteren;
- Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan bewegen op muziek.

De resultaten van de stellingen in de enquête zijn in een grafiek gezet. Om de scores te verduidelijken is ervoor gekozen om er nog een tabel bij te zetten, die de scores bij elke stelling nog een keer laten zien.

6.2.2 Resultaten open vragen

Om een duidelijk beeld te krijgen van de wensen en behoeften van de leerkrachten van groep 1/2 en de directrice van de school is er een enquête afgenomen. De complete enquêtes staan in bijlage 3. Om in kaart te brengen hoe de leerkrachten vorm zouden willen geven aan de muzieklessen is er antwoord gegeven op de volgende open vragen:

- Op wat voor manier zou u muziek willen integreren in het onderwijs?
(Losse lessen, aansluitend op een thema, doorlopende leerlijn voor kleuters of de hele basisschool)
- Wat heeft u bij een muziekmethode nodig?
(Een methode die je kunt volgen, losse lessen, wel of niet gebruik van digibord etc.)
- Hoeveel tijd zou u voor een muziekles willen inplannen binnen het curriculum?
- Voelt u zich bekwaam genoeg om de muzieklessen te geven of heeft u hier nog hulp bij nodig? Zo ja, wat verwacht u dan?
- In alle muziekmethodes komt kerndoel 54 terug. Vindt u het ook belangrijk dat kerndoel 55 en/of 56 terugkomen in een muziekmethode? Licht uw antwoord toe. *(Zie voor meer info: www.TULE.SLO.nl)*
- Zijn er nog belangrijke punten die niet in de enquête naar voren zijn gekomen, maar die u wel belangrijk vindt voor een muziekmethode?

De resultaten van deze vragen worden hieronder bij elke vraag letterlijk overgenomen. Bij deze vragen is de directrice van de school ook meegenomen:

Op wat voor manier zou u muziek willen integreren in het onderwijs?

(Losse lessen, aansluitend op een thema, doorlopende leerlijn voor kleuters of de hele basisschool)

- *Aansluitend op een thema met een doorlopende lijn: wisselen van dans/zang/ muziek maken*
- *Echte muzieklessen met aandacht voor een muzikaal accent per les. Graag thematisch of makkelijk om te bouwen, passend bij een thema. Graag een doorlopende leerlijn voor de hele basisschool.*
- *Aansluitend op een thema.*
- *Ik zie graag dat muziek wordt geïntegreerd in het IPC-curriculum en dus aansluit bij het thema van dat moment.*

Wat heeft u bij een muziekmethode nodig?

(Een methode die je kunt volgen, losse lessen, wel of niet gebruik van digibord etc.)

- *Wel gebruik van digibord. Afwisseling van zang/dans/muziek maken*
- *Een methode die ik kan volgen en waarvan in de lessen (leerlijn) kan ombouwen tot een les die past in het thema. Af en toe ook digibord gebruiken.*
- *Losse lessen met evt. gebruik v. digibord.*
- *Instrumenten, leerlijnen/doelen.*

Hoeveel tijd zou u voor een muziekles willen inplannen binnen het curriculum?

- *1 uur per week.*
- *“Echte” muziekles 2 á 3 x per week naast het zingen van liedjes.*
- *2 x p. week.*
- *+/- 2 x 25 min? Per week.*

Voelt u zich bekwaam genoeg om de muzieklessen te geven of heeft u hier nog hulp bij nodig? Zo ja, wat verwacht u dan?

- *Meer handreiking wat je kunt doen met instrumenten. Lijst met dansjes/opties/ideeën*
- *Ja ik voel mij wel bekwaam om muzieklessen in gr. 1 + 2 te geven. Ideeën zijn altijd welkom.*
- *Wel bekwaam maar een goede cursus zou nog wel fijn zijn.*
- *Niet meer.*

In alle muziekmethodes komt kerndoel 54 terug. Vindt u het ook belangrijk dat kerndoel 55 en/of 56 terugkomen in een muziekmethode? Licht uw antwoord toe. (Zie voor meer info: www.TULE.SLO.nl)

- *Nee, er is maar weinig tijd voor muzikles, deze wil ik volledig voor kerndoel 54 gebruiken.*
- *Ad kerndoel 55: Ja, elkaar beluisteren en respect tonen voor de muzikaspecten van elkaar vind ik belangrijk.*
Ad kerndoel 56: Cultureel erfgoed: belangrijk dat bepaalde liederen doorgegeven worden.
- *Kerndoel 54 is specifiek op muziek gericht. 55/56 is meer op de kunstenvorming als bv. handenarbeid.*
- *55: Leren reflecteren is altijd goed, maar dat hoeft niet per se in een muziekmethode te zitten. Dit moet een terugkomend iets zijn in wat leerkrachten inzetten. 56: Nee.*

Zijn er nog belangrijke punten die niet in de enquête naar voren zijn gekomen, maar die u wel belangrijk vindt voor een muziekmethode?

- *1. Het zou mooi zijn als er n.a.v de kerndoelen (het uitgangspunt) een lijst komt met muzikideeën*
- *2. En een muzikaanbod van liedjes (lijstje) bij thema's.*
- *Niet alleen zingen/muziekinstrumenten maar ook verschillende dansen voor kinderen.*

7. Conclusies

7.1 Beantwoording van de deelvragen

7.1.1 Deelvraag 1

In deze kop wordt antwoord gegeven op de vraag: 'Wat is het belang van muziek bij kinderen van 4 tot 7 jaar?'. Deze data zijn verzameld door middel van literatuuronderzoek.

Volgen Van der Lei et al. (2015) heeft muziek en met name zingen invloed op verschillende ontwikkelingsgebieden bij kinderen. Denk hierbij aan de culturele ontwikkeling, de taalontwikkeling, de sociaal- emotionele ontwikkeling, de motorische ontwikkeling, de rekenontwikkeling en vanzelfsprekend de muzikale ontwikkeling.

De liederen die gebruikt worden hebben altijd iets te vertellen en kunnen ingaan op verschillende culturen, waardoor leerlingen kennis maken met verschillende culturen en bevolkingen. Wanneer we spreken over de taalontwikkeling, spreken we vooral over de woordenschat. Om de betekenis van woorden op te slaan is het belangrijk dat de woorden meerder keren in verschillende contexten naar voren komen. Het zingen van liederen biedt hierbij motiverende mogelijkheden. Tijdens het zingen leren de kinderen niet alleen betekenis van de woorden, maar leren ze de woorden ook op de juiste manier uitspreken (Van der Lei et al., 2015).

Over de positieve invloed van muziek op de sociaal- emotionele ontwikkeling valt ook veel te zeggen. Scherder, E. (bekend van 'De wereld draait door' en andere praatprogramma's) heeft hier veel onderzoek naar gedaan. Zo heeft hij ontdekt dat wanneer er alleen al naar muziek geluisterd wordt, het emotionele gebied in de hersenen wordt geprikkeld. Wanneer kinderen dan ook nog samen gaan zingen wordt het sociaal- emotionele gebied nog meer geprikkeld. Het groepsgevoel wordt bevorderd, wat de sfeer in de klas ten goede komt (Van der Lei et al., 2015).

Het motorische gebied in de hersenen ligt vlak bij het sociaal- emotionele gebied in de hersenen. Hierdoor heeft iemand wanneer hij muziek hoort al snel de neiging om mee te bewegen. Door een muziekinstrument te bespelen wordt het motorische gebied nog meer gestimuleerd. En het bespelen van een instrument heeft indirect ook weer invloed op het sociaal- emotionele gebied in de hersenen, waardoor er empathie ontstaat (Scherder, n.d.). Ook het bewegen op muziek heeft invloed op de motorische ontwikkeling. Zo leren kinderen op de maat van de muziek lopen, waardoor automatisch de grove motoriek wordt ontwikkeld (Van der Lei et al., 2015). Hoewel er over de invloed van muziek op rekenen minder bekend is, laten onderzoeken zien dat muziek wel degelijk in relatie staat tot de rekenvaardigheden, waardoor het effect van muziek op de rekenontwikkeling niet uitgesloten kan worden.

Naast al de hierboven genoemde ontwikkelgebieden heeft muziek vanzelfsprekend ook invloed op de muzikale ontwikkeling bij kinderen. Zo leren kinderen door te zingen liederen zuiver en op toonhoogte te zingen, lange en korte noten herkennen en zacht en hard zingen. Door te zingen worden de stembanden, de ademhalingspijpen, de articulatiespijpen en het brein beter ontwikkeld. Naast het zingen heeft het spelen van een muziekinstrument ook een positieve invloed op de muzikale ontwikkeling. Zo leert het kind tijdens het spelen in de maat te spelen, gericht te luisteren naar de muziek en te reageren op anderen, wanneer er in een groep wordt gespeeld (Van der Lei et al., 2015).

7.1.2 Deelvraag 2

In deze kop wordt antwoord gegeven op de vraag: 'Wat houdt IPC-onderwijs in?'. Deze data is verzameld door middel van literatuuronderzoek.

IPC is een manier van onderwijzen die gebruikt kan worden in het basisonderwijs bij de groepen 1 t/m 8. In IPC leren de kinderen op een actieve en boeiende manier, waardoor de kinderen werken aan eigen vaardigheden als vertrouwen, begrip voor de mensen om de leerlingen heen en het ontdekken van eigen talenten (IPC Nederland, n.d.). Voor de jongste kinderen is er een ander soort IPC ontwikkeld, namelijk het international Early Years Curriculum (IEYC). De manier waarop IEYC is opzet komt sterk overeen met IPC, maar is dan nog meer gericht op het spelend leren (IPC Nederland, n.d.-b). Binnen het International Primary Curriculum (IPC) werken de kinderen in thema's (units), waarin verschillende zaak- en creatieve vakken overkoepelend aan bod komen. Taal en rekenen worden niet specifiek aangeboden binnen IPC, maar komen onbewust wel verschillende keren aan bod.

7.1.3 Deelvraag 3

In deze kop wordt antwoord gegeven op de vraag: 'Wat is de visie van de XXX op muziekonderwijs en hoe wordt daar in de huidige situatie vorm aan gegeven?'.

In deze kop wordt antwoord gegeven op de vraag: 'Wat is de visie van de XXX op muziekonderwijs en hoe wordt daar in de huidige situatie vorm aan gegeven?'. Deze data zijn verzameld door middel van een enquête, het bestuderen van de schoolgids en door contact met de IPC-specialist die de XXX begeleid.

Uit onderzoek blijkt dat het vakgebied 'Muziek' wordt meegenomen in de lessentabel van de XXX, waarin wordt beschreven hoeveel tijd er aan verschillende vakken in verschillende klassen besteed wordt. Vervolgens wordt bij elk vakgebied beschreven wat eraan gedaan wordt en wordt er eventueel een methode genoemd. In deze beschrijvingen komt muzikale vorming niet naar voren. Wel worden andere expressieactiviteiten genoemd, zoals: tekenen, handvaardigheid en dramatische vorming. Een duidelijke visie op het muziekonderwijs op de XXX wordt niet beschreven.

Onlangs heeft de XXX de keuze gemaakt om met IPC te gaan werken. In de onderbouw is dit IEYC. Volgens XXX. is de Early Years (IEYC) opgebouwd op basis van de SLO-doelen. In deze doelen komen: taal, rekenen, motoriek en sociaal-emotioneel naar voren. Toch komen in elk thema wel enkele liedjes naar voren om zo te voldoen aan de kerndoelen die voor muziek zijn opgesteld. In paragraaf 3.3.4 zijn per unit de muzieklessen in kaart gebracht. In de tabel in deze paragraaf kun je aflezen dat het aantal muzieklessen per unit sterk kan verschillen. In de ene unit wordt maar 1 muziekles aangeboden binnen de 5-6 weken en in de andere unit worden drie muzieklessen aangeboden. Wat je in deze tabel ook duidelijk kunt aflezen, is dat er niet elke week een muziekles wordt aangeboden vanuit IEYC.

In paragraaf 6.2.1 zijn de resultaten van de stellingen geanalyseerd en in een grafiek gezet. Deze stellingen gaan in op hoe er op dit moment vorm wordt gegeven aan de inhoud van muzieklessen. In de tabel kun je aflezen dat binnen de XXX meer aandacht wordt besteed aan zingen en luisteren ten opzichte van de overige muziekdomeinen. Dit zijn echter wel domeinen die belangrijk worden geacht volgens Van der Lei, Havenkort, & Noordam (2015). Deze domeinen geven de muzieklessen namelijk meer inhoud.

7.1.4 Deelvraag 4

In deze kop wordt antwoord gegeven op de vraag: ‘Wat zijn de wensen en behoeften van de leerkrachten van de onderbouw ten behoeve van een muziekmethode?’.

Om deze deelvraag te kunnen beantwoorden kijken we nogmaals naar de geanalyseerde resultaten op de stellingen van de enquête en kijken we naar de resultaten op de open vragen van de enquête. De resultaten van de stellingen en de open vragen kunt u aflezen in paragraaf 6.2.1 en paragraaf 6.2.2.

Zoals u in deelvraag drie hebt gelezen kun je in de grafiek in paragraaf 6.2.1 zien dat de leerkrachten meer aandacht besteden aan zingen en luisteren ten opzichte van de andere domeinen in muziek. Hieruit kan opgemaakt worden dat de leerkrachten een methode nodig hebben, waarin aandacht besteed wordt aan de overige domeinen van muziek.

In de resultaten op de open vragen van de enquête kunt u lezen dat de leerkrachten een muziekmethode zoeken die aan de volgende eisen voldoen. Een muziekmethode:

- waarin gewerkt kan worden binnen de thema's van IPC/IEYC;
- die ondersteund wordt d.m.v. een digibord;
- waarin er gebruik wordt gemaakt van instrumenten;
- waarin de leerlijnen en doelen duidelijk worden beschreven;
- waarin de leerlingen minimaal twee keer per week een muziekles krijgen;
- waarin sowieso kerndoel 54 in naar voren komt. Kerndoelen 55 en 56 zijn niet noodzakelijk;
- waarin de kinderen naast zingen en luisteren ook aan de slag gaan met de andere domeinen van muziek

7.1.5 Deelvraag 5

In deze kop wordt antwoord gegeven op de vraag: ‘Welke muziekmethodes zijn er voor de groepen 1/2 van de XXX?’.

In paragraaf 3.3.2 zijn de muziekmethodes die geschikt zijn voor de kleuters op een rijtje gezet, met daarbij een korte beschrijving van de methode. In deze kop analyseert de onderzoeker elke methode gericht op de wensen en behoeften van de leerkrachten van de XXX. De resultaten van de analyse staat op bladzijde 28. In de tabel zijn de vlakken rood of groen gekleurd. Om te voldoen aan de wensen en behoeften van de leerkrachten ten behoeve van een muziekmethode, moeten alle vlakken groen gekleurd zijn. In de tabel kunt u aflezen dat de volgende muziekmethodes hieraan voldoen zijn:

- 123Zing
- Eigen-wijs Digitaal
- Muziek en meer Digitaal
- Zangexpres

Aantal lessen +- ^woord uitgebreid *Tijd zelf indelen	Handleiding met tips en aanwijzingen	Lesstof besteed aandacht aan muziekinstrumenten	Zoeken naar liedjes op thema	Gebruik van digibord	In de lesstof wordt aandacht besteed aan het KVB-model	Lesstof binnen het LEZEN EN NOTEREN	Lesstof binnen het domein BEWEGEN	Lesstof binnen het domein LUISTEREN	Lesstof binnen het domein MUZIEK SPELEN/MAKEN	Lesstof binnen het domein ZINGEN	Een muziekmethode met doorlopende leerlijn	Sluit aan bij kerndoel A(55) B(56) C(57)	Muziekmethode
5 x 6 weken, 8 lessen	JA	JA	JA	NEE	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	ZingZo!
Zelf in te delen*^	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	123Zing
Zelf in te delen*^	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	Eigen-wijs Digitaal
48 lessen*	JA	JA	NEE	NEE	JA	NEE	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	Kadans
30 lessen 30-40 min	JA	JA	NEE	NEE	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	AB	Meer met muziek!
6 thema's lessen var	JA	JA	NEE	NEE	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	Metropole op school
40 lessen 30 min	JA	NEE	NEE	NEE	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	A	Moet je doen
23 lesideeën	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	Muziek en Meer Digitaal
Wekelijks1 les + herhaling	JA	JA	NEE	NEE	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	Muziek Talent Express
Onbekend	JA	JA	NEE	NEE	JA	NEE	JA	NEE	JA		JA	A	Vier muziek met!
Onbekend	JA	NEE	NEE	JA	NEE	NEE	JA	JA	JA	NEE	JA	A	Winston's muziekschool
Onbekend	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	JA	ABC	Zangexpress

7.2 Beantwoording van de hoofdvraag

In deze kop wordt antwoord gegeven op de hoofdvraag. Door de antwoorden van de deelvragen kan er antwoord gegeven worden op de vraag, welke luidt als volgt: 'Welke muziekmethode sluit aan bij de wensen en behoeften van de leerkrachten van de groepen 1 en 2 op de XXX en sluiten aan bij het IPC-curriculum dat de school hanteert?'.

Binnen dit onderzoek is gekeken naar de visie van de XXX op het muziekonderwijs. Daaruit blijkt dat de school muziek wel meeneemt in hun lessentabel, maar dat de school hier in tegenstelling tot andere vakken geen duidelijke visie over heeft binnen hun onderwijs. Daarnaast heeft de school onlangs gekozen voor IPC-onderwijs en bij de kleuters is dit IEYC. IPC/IEYC is thematisch onderwijs ontwikkeld op de SLO-doelen. In deze manier van onderwijs werken de kinderen met de leerkrachten in units, waarin verschillende zaak- en creatieve vakken aan bod komen. Volgens IPC-specialist XXX komen er in de units wel enkele liedjes naar voren, om zo te voldoen aan de kerndoelen die zijn opgesteld door de overheid. Uit nader onderzoek blijkt dat IEYC inderdaad liedjes aanbiedt binnen enkele weken van de units, toch is dit heel wisselend. In de ene unit komen er drie muziek gerelateerde lessen naar voren en in de andere unit maar één. Hieruit kan opgemaakt worden dat muziek nog geen vaste plaats krijgt binnen IEYC.

IEYC biedt niet genoeg ondersteuning in de muzieklessen, waardoor de leerkrachten behoefte hebben aan een methode die dit wel doet. Uit de resultaten van de enquête blijkt dat de leerkrachten een muziekmethode zoeken die aandacht besteed aan klank, vorm en betekenis en die aandacht besteed aan, muziek maken/spelen, bewegen op muziek en muziek lezen/noteren. De methode moet breed inzetbaar zijn. Hiermee wordt bedoeld dat er op thema gezocht moet kunnen worden, zodat de methode aansluit bij het thematisch onderwijs van IPC/IEYC. Daarnaast willen de leerkrachten graag een methode die ondersteund wordt door het digibord en waarin de leerlijnen en doelen duidelijk beschreven worden. In de methode moet sowieso kerndoel 54 naar voren komen. Kerndoel 55 en 56 mogen in de methode naar voren komen, maar dit is geen must. De leerkrachten willen een methode die binnen hun muzikles aandacht schenkt aan verschillende muziekinstrumenten en zoals eerder al genoemd streven de leerkrachten naar minimaal twee muzieklessen in de week. Uit onderzoek blijkt dat vier muziekmethodes voldoen aan de wensen en behoeften van de leerkrachten van groep 1/2 en voldoen aan de visie van de school. Dit zijn de volgende methodes:

- 123Zing
123Zing is een digitale muziekmethode die is ontwikkeld voor alle groepen in het basisonderwijs. Dit is niet een must voor de leerkrachten van de groepen 1/2, maar wel mooi meegenomen. Deze muziekmethode schenkt aandacht aan alle domeinen van muziek en daarnaast ook nog aan het KVB-model. 123Zing biedt een doorlopende leerkracht aan, waarin de leerkracht nog wel de vrijheid krijgt om zelf de lessen in te plannen naar behoefte van IPC/IEYC, hierin kan zelfs nog vakoverstijgend gewerkt worden. De lesbeschrijving en de doelen die bij de les horen staan bij elke les duidelijk aangegeven, waardoor de les weinig voorbereidingstijd in beslag neemt. In deze methode wordt gewerkt aan kerndoel: 54, 55 en 56. Deze methode blijft zich ontwikkelen en er komen steeds weer nieuwe liedjes en lesideeën bij.
- Eigen-wijs Digitaal
Eigen-wijs Digitaal is net als 123Zing een digitale muziekmethode die wordt aangeboden via het digibord. Deze methode is geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs, wat geen must is, maar wel mooi meegenomen. In deze methode wordt aandacht besteed aan alle domeinen van muziek en klank, vorm en betekenis. Zo gaan de kinderen bijvoorbeeld aan de slag met het maken van muziek door middel van verschillende instrumenten. De methode is

opgedeeld in verschillende domeinen, waardoor het overzichtelijk wordt voor de leerkracht. Zo kun je kiezen voor: muziekwijs, zingwijs, danswijs en sinds kort ook nog voor energizers. Deze methode blijft zich ontwikkelen en er komen steeds weer nieuwe liedjes en lesideeën bij. Eigenwijs Digitaal vergt weinig voorbereidingstijd, doordat de leerkracht de les stap voor stap met de leerlingen kan volgen. Bij elke les staan de doelen en domeinen waaraan gewerkt wordt duidelijk beschreven. Wanneer er werkbladen nodig zijn, kan de leerkracht deze ook bij de lesbeschrijving vinden. De methode biedt een doorlopende leerlijn aan en werkt aan kerndoel: 54, 55 en 56.

- Muziek en meer Digitaal

Muziek en meer Digitaal werkt vanuit een visie waarin plezier centraal staat. Op deze manier probeert de methode muziek toegankelijker te maken voor de leerlingen en voor de leerkracht. Binnen de lessen van deze methode staat samenwerken en actief leren centraal, waardoor alle zintuigen geprikkeld worden en de leerlingen gemotiveerd worden. De leerkracht kan de lessen aanpassen op thema en kan zelf de tijd van de les bepalen. De lessen bestaan altijd uit een korte lesbeschrijving, waarin ook alle doelen duidelijk worden beschreven en waarin er voor een leerlijn gekozen kan worden. De muziekmethode wordt online aangeboden en is net als de hierboven genoemde muziekmethodes inzetbaar binnen het hele basisonderwijs. Dit is geen must voor de leerkracht van groep 1/2, maar wel mooi meegenomen. Binnen deze methode wordt binnen de muzieklessen ook aandacht geschonken aan verschillende muziekinstrumenten. In deze methode wordt gewerkt aan kerndoel 54.

- Zangexpress

Zangexpress is een methode die is opgebouwd uit de SLO-doelen en werkt vak-geïntegreerd. Om deze methode zo breed inzetbaar mogelijk te maken heeft Zangexpress de lessen zo ontwikkeld dat ze flexibel aangeboden kunnen worden. De lessen worden aangeboden op het digibord, waarin de lessen duidelijk beschreven worden voor de leerkracht en de leerlingen e waarin de doelen duidelijk benoemd worden. Binnen deze methode werken de kinderen aan alle muziekdomeinen, de klank, vorm en betekenis en wordt er aandacht besteed aan het bespelen van instrumenten. Bij elke les wordt duidelijk beschreven aan welke domeinen gewerkt wordt, waardoor de leerkracht een duidelijk beeld kan ontwikkelen van het aanbieden van alle domeinen. In deze muziekmethode komen kerndoel: 54, 55 en 56 naar voren. Ook deze muziekmethode is geschikt voor alle groepen van het basisonderwijs, dit is geen must voor de leerkrachten, maar wel mooi meegenomen.

7.3 Aanbevelingen

Om een keuze te kunnen maken tussen de aanbevolen leerkrachten zullen de leerkrachten elke muziekmethode een aantal weken moeten uitproberen in de praktijk. Vervolgens kunnen de leerkrachten gaan kijken naar de plus- en minpunten van elke methode. Methodes die dan toch niet voldoen aan de verwachtingen kunnen de leerkrachten wegstrepen, tot er 1 geschikte methode overblijft.

7.3 Verwachtingen

Vooraf aan dit onderzoek werd de volgende verwachting geschept: 'Na afloop van dit onderzoek komt er een aanbeveling van enkele muziekmethodes. Met de aanbeveling van geschikte muziekmethodes wil de onderzoeker de XXX een zet in de goede richting geven bij het ontwerpen van muziekonderwijs in de groepen 1/2, waardoor de leerkrachten meer ondersteuning krijgen bij het ontwikkelen van muzieklessen. Hierbij wordt verwacht dat de leerkrachten met meer plezier meer muzieklessen zullen aanbieden in de klas'.

Aan de verwachting die vooraf aan dit onderzoek was gesteld is voldaan. De onderzoeker heeft na afloop van dit onderzoek vier muziekmethodes aan kunnen bevelen die volgens het onderzoek voldoen aan de wensen en behoeften en de visie van de school. Of de leerkrachten van de XXX een verder onderzoek zullen opstarten om te kijken welke methode het beste is, is nog niet duidelijk.

7.4 Discussiepunt

Naar aanleiding van het onderzoek, waarin is gekeken naar hoe de XXX in de groepen 1/2 vorm kan geven aan muziekonderwijs, waarbij rekening gehouden wordt met de wensen en behoeften van de leerkrachten en de visie van de school is een discussiepunt ontstaan die luidt als volgt:

'Is de uitkomst van dit onderzoek nog steeds toepasbaar, wanneer de samenstelling van de leerkrachten van de groepen ½ verandert?'

In dit onderzoek is gekeken naar welke methodes geschikt zijn voor de kleutergroepen van de XXX, waarbij er rekening gehouden wordt met de wensen en behoeften van de leerkrachten en die past bij het IPC-curriculum. Wanneer de samenstelling van deze leerkrachten veranderd zullen de wensen en behoeften van de leerkrachten ook veranderen wat wellicht kan zorgen voor een andere uitkomst van dit onderzoek, waardoor er andere methodes in de aanbeveling naar voren kunnen komen.

Naast dat de wensen en behoeften van de leerkrachten kunnen veranderen kan ook het aanbod van de muziekmethodes veranderen. Muziek in het onderwijs is op dit moment namelijk volop in ontwikkeling. Dat betekent dat muziekmethodes zich beter ontwikkelen en dat er wellicht steeds meer muziekmethodes bij komen. Hierdoor kan het zo zijn dat op het moment dat de leerkrachten de methodes gaan testen er meer methodes zijn die aan de wensen en behoeften en de visie van de school voldoen.

Bibliografie

- 123Zing. (n.d.). Zing: Leren over muziek door te doen! [Brochure]. Retrieved December 16, 2019, from https://drive.google.com/file/d/1MPnGLCulluLT29ikM1bNJhROg_WdxGSs/view
- Bekebrede, W. (2017, March 13). IPC (INTERNATIONAL PRIMARY CURRICULUM). Retrieved January 4, 2020, from <https://jufmaike.nl/ipc-international-primary-curriculum/>
- Bokhorst, M., & Lubbers, A. (n.d.). *Muziek telt! Over muzikeducatie in het basisonderwijs*. Retrieved from <https://www.cultuurparticipatie.nl/file/1428504848.9881GAcryF/muziek-telt--over-muzikeducatie-in-het-basisonderwijs--1-.pdf>
- De Graauw, C. (2019, October 2). Welke schalen kun je gebruiken? Retrieved February 28, 2020, from <https://www.claudiadegraauw.nl/onderzoek-welke-schalen-kun-je-gebruiken/>
- Dingemanse, K. (2018, October 9). Soorten interviews. Retrieved January 19, 2020, from <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/soorten-interviews/#semigestructureerd>
- Driestar educatief. (2019). Aanpak - Driestar educatief. Retrieved December 16, 2019, from <https://www.driestar-educatief.nl/advies-en-begeleiding/primair-onderwijs/schoolvakken-en-concepten/muziek/aanpak>
- Eigen-wijs Digitaal. (n.d.). Dáárom Eigen-wijs Digitaal [Flyer]. Retrieved December 16, 2019, from http://www.eigenwijsdigitaal.nl/media/EWD%20info%20flyer_2019_.pdf
- Great Learning. (n.d.). Retrieved March 26, 2020, from <https://members.ipc-nederland.nl/signin?ReturnUrl=%2Fieyc%2Fteach>
- IPC Nederland. (n.d.). Wat is IPC? Retrieved January 4, 2020, from <http://ipc-nederland.nl/ipc/wat-is-het-ipc>
- IPC Nederland. (n.d.-a). 21e-eeuwse vaardigheden. Retrieved January 4, 2020, from <https://ipc-nederland.nl/ipc/21e-eeuwse-vaardigheden>
- IPC Nederland. (n.d.-b). Het IPC-curriculum. Retrieved January 4, 2020, from <https://ipc-nederland.nl/ipc/het-ipc-curriculum>
- IPC Nederland. (n.d.-c). OGO-onderwijs. Retrieved January 4, 2020, from <https://ipc-nederland.nl/ipc/ogo-onderwijs>
- Jeugdcultuurfonds Nederland. (n.d.). Wat muziek doet met kinderhersen - Mark Mieras. Retrieved April 3, 2020, from <https://www.mieras.nl/schrijven/wat-muziek-doet-met-kinderhersen/>
- Kadans | Publicaties | NJi. (2019, December 16). Retrieved December 16, 2019, from <https://www.nji.nl/nl/Kennis/Publicaties/Kaleidoscoop/Kadans.html>
- KNOW. (2019, November 23). Innovatief onderwijs. Retrieved January 6, 2020, from <https://www.leraar24.nl/49949/innovatief-onderwijs/>
- Kraaijvanger, M., & De Schepper, L. (2018, August 22). YouTube [YouTube]. Retrieved December 16, 2019, from <https://www.youtube.com/watch?v=9hA2CzxiDY>
- Landelijk Kennis Instituut Cultuureducatie Amateurkunst. (n.d.). Wat is een muziekmethode en wat is een leerlijn? Retrieved December 16, 2019, from <https://www.lkca.nl/~media/downloads/meermuziekindeklas/matrix/definitie-methode-leerlijn.pdf>

Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst. (2014). *Muziekonderwijs door centra en muziekscholen in het basisonderwijs: Een stand van zaken!* Retrieved from https://www.lkca.nl/~media/downloads/ak_2014_samenvatting_rapportage_muziekonderwijs_werversie.pdf

Leerlijn Metropole op School. (n.d.). Retrieved December 16, 2019, from <https://www.metropoleopschool.nl/>

Lerarenredactie. (2019, October 21). Effectief en doelgericht leren met IPC. Retrieved January 4, 2020, from <https://www.leraar24.nl/50656/effectief-en-doelgericht-leren-met-ipc/>

LKCA. (2019). *Matrix Muziekmethoden*. Opgehaald van LKCA: https://www.lkca/wp-content/uploads/2020/02/Matrix_Muziekmethoden.pdf

Mediumvoorziening samen met Kentalis. (n.d.). Retrieved January 1, 2020, from <https://johannespost.nl/mediumvoorziening-samen-met-kentalis/>

Minder gevoelig voor stoorgeluid. (n.d.). [Graph]. Retrieved from <https://www.mieras.nl/schrijven/wat-muziek-doet-met-kinderhersen/>

Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. (2019, September 27). Welke vakken krijgt een kind op de basisschool? Retrieved December 9, 2019, from <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/basisonderwijs/vraag-en-antwoord/welke-vakken-krijgt-een-kind-op-de-basisschool>

Moet je doen - Muziek. (n.d.). Retrieved December 16, 2019, from <https://www.lkca.nl/primair-onderwijs/muziek/methodenmuziek/moet-je-doen-muziek>

Muziek Talent Express. (n.d.-b). Retrieved December 23, 2019, from <https://www.lkca.nl/primair-onderwijs/muziek/methodenmuziek/muziek-talent-express>

MuziekZo! (n.d.). Muziekschool Amsterdam | muziekZO! Retrieved December 16, 2019, from <https://www.muziekzo.nl/wat-is-zingzo>

Onderwijs en opvoeding. (2017, November 27). Er wordt te weinig muziekles gegeven op de basisschool. Retrieved December 9, 2019, from <https://oblivionsoave.wordpress.com/2017/11/27/er-wordt-te-weinig-muziekles-gegeven-op-de-basisschool/>

Operation Education. (2014). Innovatieve scholen en concepten. Retrieved January 6, 2020, from <http://eduet.nl/Primair-onderwijs/innovatieve-scholen-en-concepten/>

Over Kentalis | Kentalis. (n.d.). Retrieved January 1, 2020, from <https://www.kentalis.nl/over-kentalis>

Polder, K. (1996). *Implementatie van wetgeving in onderwijs: Beleidsevaluatie-onderzoek in het basisonderwijs en volwasseneneducatie*. Antwerpen, België: Garant.

Poortinga, E. (2019, November 24). De Likertschaal voor enquêtevragen in scriptieonderzoek. Retrieved February 28, 2020, from <https://www.studiemeesters.nl/studietips/de-likertschaal-voor-enquetevragen-scriptieonderzoek/>

Scherder, E. (2017). *Singing in the brains: over de unieke samenwerking tussen muziek en de hersenen*. (1st ed.). Retrieved from <https://books.google.nl/books?hl=nl&lr=&id=2VK1DgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PT386&dq=effecten+van+>

muziek+scherder&ots=2hw2CWQKsl&sig=sLdeI5VHlqtYY-
BNyj4rfJ6fFQw#v=onepage&q=rekenen&f=true

Scherder, E. (2019, 25 juni). Muziek [televisie- uitzending]. In MediaLane TV (producent). MAX Masterclass. Hilversum, Nederland. NPO.

Scherder, E. (n.d.). Wat gebeurt er in je hersenen als je muziek luistert? [Video]. Retrieved September 28, 2019, from <https://universiteitvannederland.nl/college/college-2>

Schieving, J. H. (2019, January 12). Corpus callosum agenesie. Retrieved December 18, 2019, from <https://www.kinderneurologie.eu/ziektebeelden/aangeboren/corpuscallosum.php>

Schoolkeuze. (n.d.). Basisonderwijs Scholenkeuze. Retrieved January 6, 2020, from <http://www.scholenkeuze.nl/basisonderwijs/zoek/friesland/XXX/basissch-johannes-post.html>

Selie, M. (2016, March 16). Muziek levert een unieke bijdrage aan de hersenontwikkeling van het kind. Retrieved December 2, 2019, from <https://www.lkca.nl/cultureel%20kapitaal/opinie-erik-scherder>

Smits, L. (2019, November 29). Transcriberen van een interview. Retrieved January 19, 2020, from <https://www.scribbr.nl/onderzoeksmethoden/interview-transcriberen/>

Snijders, J. (2019, March 22). Muziekles groep 1/2 - Muziek & Meer Digitaal. Retrieved December 16, 2019, from <https://muzikenmeer-digitaal.nl/muziekles-groep-1-2/>

Tinksel Muziekcreatie. (2019, March 21). Zo werkt het - Muziek & Meer Digitaal. Retrieved December 16, 2019, from <https://muzikenmeer-digitaal.nl/plezierprincipes-muziek-en-meer/>

TULE inhouden en activiteiten. (n.d.). T U L E. Retrieved December 28, 2019, from <http://tule.slo.nl/KunstzinnigeOrientatie/F-L54b.html>

Valstar, J. (2008). *Verwonderen & ontdekken: vakdidactiek godsdienst primair onderwijs*. Amersfoort: NZV Uitgevers.

Van der Lei, R., Havenkort, F., & Noordam, L. (2015). *Muziekmeester!* (4th ed.). Amersfoort, The Netherlands: ThiemeMeulenhoff.

Van Kol, A. (n.d.). Wat is muziek?. Retrieved April 3, 2020, from <http://arjenvankol.com/artikel-wat-is-muziek.php>

Vier muziek met! (n.d.). Retrieved December 23, 2019, from <https://www.lkca.nl/primair-onderwijs/muziek/methodenmuziek/vier-muziek-met>

Winston's Muziekschool. (n.d.). Winston's Muziekschool. Retrieved December 23, 2019, from <http://www.winstonsmuziekschool.nl/nl/>

Gilbers, D. (2019). Muziek en taal begrijpen. *Rijksuniversiteit Groningen*. Retrieved from https://hsnbundels.taalunie.org/wp-content/uploads/2019/09/2017_XII_taal-en-letterkunde_1_Gilbers.pdf

Bijlagen

Bijlage 1: Tule.slo.nl – 5 Domeinen van muziek voor groep 1/2

BETEKENISVOLLE ONDERWERPEN EN THEMA'S

Muzikale verkenning van onderwerpen uit de directe omgeving van de kleuters.

Bijvoorbeeld: de omgeving (in de klas, in het huis), knuffels, beren, optocht, muziek in de straat, het weer, kabouters en reuzen, sprookjes, feesten, het verkeer, Sinterklaas en Kerst, dieren, seizoenen. Deze onderwerpen worden zingend, spelend, bewegend en luisterend verkend.

ZINGEN

- Eenstemmige, korte en ritmisch eenvoudige liedjes, verbonden met het thema of onderwerp
- Liedjes in het toongebied d' - b'
- Eenvoudige structuren met veel herhalingen in de tekst en de melodie

LUISTEREN

- Muziek afkomstig uit verschillende stijlperiodes en culturen
- De muziek is eenduidig en duidelijk van karakter
- De muziek is helder en eenvoudig van structuur

MUZIEK MAKEN

- Korte klankbeelden spelen van betekenisvolle situaties
- De maat spelen bij liedjes
- Spelen van tegenstellingen:
hard-zacht, hoog-laag, snel-langzaam
- Experimenteren met verschillende klankkleuren en bespeelmogelijkheden
- Korte speelstukjes maken met herhalingen

MUZIEK VASTLEGGEN

- Het onderwijs speelt zich altijd af binnen situaties die betekenis hebben voor de kinderen
- De geluiden/klanken van verschillende klankbronnen
(bijvoorbeeld klankstaaf, triangel, fluit)
grafisch noteren en spelen

BEWEGEN

- Bewegen bij - of naar aanleiding van (dans- en speel) liederen
- Met bewegingen uitbeelden van de muzikale aspecten van betekenisvolle situaties bij het luisteren naar muziek

Bijlage 2: Enquête leerkrachten en directrice

Aan de medewerkers van de XXX

XXX, 05-03-2020

Betreft: wensen en behoeften in een muziekmethode

Beste leerkracht,

Om een goede methode te kunnen aanbevelen is het belangrijk om te weten wat je nu al doet tijdens de muzieklessen, wat je nog niet doet en hoe je een muziekmethode vorm zou willen geven. Ik vraag u dan ook vriendelijk om deze vragenlijst zo goed mogelijk in te vullen. De gegevens worden anoniem verwerkt en gerapporteerd. De eerste vragen gaan in op de inhoud van de muzieklessen. Hier kunt u aangeven of u dit: weinig tot nooit doet, soms, regelmatig of altijd. De open vragen gaan in op de vorm waarop de muziekmethode in het onderwijs aan bod moet komen. Bij de laatste vraag kunt u nog opmerkingen plaatsen waarvan u denkt dat dit wel van belang is, maar niet in de vragen naar voren is gekomen.

Stellingen	Weinig tot nooit	Soms	Regelmatig	Altijd
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klankduur in muziek (Er klinken korte of lange klanken)				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klankkleur in muziek (Elk instrument heeft een eigen klankkleur)				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klankhoogte in muziek (Verschil ik toonhoogtes zorgen voor een melodie)				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de klanksterkte in muziek (de dynamiek in de muziek, hard en zacht)				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan de betekenis in muziek (Over het gevoel dat muziek kan oproepen)				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan zingen				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan luisteren				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan muziek maken				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan muziek lezen en noteren				
Tijdens mijn muzieklessen schenk ik aandacht aan bewegen op muziek				
Op wat voor manier zou u muziek willen integreren in het onderwijs? (Losse lessen, aansluitend op een thema, doorlopende leerlijn voor kleuters of de hele basisschool)				

Wat heeft u bij een muziekmethode nodig? <i>(Een methode die je kunt volgen, losse lessen, wel of niet gebruik van digibord etc.)</i>
Hoeveel tijd zou u voor een muziekles willen inplannen binnen het curriculum?
Voelt u zich bekwaam genoeg om de muzieklessen te geven of heeft u hier nog hulp bij nodig? Zo ja, wat verwacht u dan?
In alle muziekmethodes komt kerndoel 54 terug. Vindt u het ook belangrijk dat kerndoel 55 en/of 56 terugkomen in een muziekmethode? Licht uw antwoord toe. <i>(Zie voor meer info: www.TULE.SLO.nl)</i>
Zijn er nog belangrijke punten die niet in de enquête naar voren zijn gekomen, maar die u wel belangrijk vindt voor een muziekmethode?

Bijlage 3: Tijdsplan

Data	Activiteit	Leerwinst
Week 47		
22 november	Keuze onderzoek	De student heeft een onderzoek idee beschreven. Hierin staat wat de student wil doen en welke stappen hierin voor kunnen komen. Deze wordt. 25 november wordt dit idee aan de directrice en aan de LIO-begeleider gepresenteerd.
Week 48		
25 november	Presentatie onderzoek idee	Vandaag heb ik een vergadering gehad waarbij ik het onderwerp van dit onderzoek heb besproken met de directrice en de leerkracht van groep 1.
Week 49		
2 december	Start theoretisch kader	Vandaag ben ik begonnen met het schrijven van het theoretisch kader. Ik ben begonnen met de betekenis van muziek en wat de invloed van muziek is op verschillende ontwikkelgebieden. Vervolgens heb ik gekeken naar de theorie over het brein volgens E. Scherder.
5 december	Samenkomst Lio groep	Vandaag zijn we samengekomen met de groep van de Lio. Tijdens deze samenkomst hebben we ons plan gepresenteerd aan de groep. Vervolgens hebben we feedback mogen ontvangen van onze begeleider en groepsleden. Hieruit kwam dat mijn onderzoek te groot was. Ik moet mij in dit onderzoek richten op de methodes die passen bij de school en de leerkrachten en het testen van de methodes is een vervolg op mijn onderzoek.
Week 50		
9 december	Hoofdstuk 1 en 2 van het onderzoek	Vandaag heb ik de inleiding van het onderzoek beschreven. Vervolgens heb ik de probleemanalyse geschreven en onderbouwd met theorie.
Week 51		
16 december	Theoretisch kader	Vandaag heb ik contact gehad met de leerkracht van vakspecialisatie muziek. Deze leerkracht heeft mij geadviseerde om gebruik te maken van de pagina: Ikca. Hier staat alle muziekmethodes in een overzicht. Over de muziekmethodes die passen bij de kleuters heb ik meer informatie opgezocht en beschreven.
Week 52		
23 december	Hoofdstuk 4 van het plan van aanpak.	Vandaag ben ik aan de slag gegaan met het beschrijven van het doel van het onderzoek en de verwachtingen die ik daarbij had. Verder heb ik de feedback die ik van mijn scriptiebegeleider heb ontvanger verwerkt in mijn plan van

29 december	Formuleren van nieuwe deelvragen en een nieuwe hoofdvraag	aanpak. Zo heb ik nog een keer gekeken naar mijn hoofdvraag en heb ik nog drie verschillende hoofvragen geformuleerd, om later te kunnen kijken welke het beste is. Vandaag heb ik een goede hoofdvraag gekozen en heb ik de deelvragen veranderd, waardoor zij beter antwoord zullen geven op mijn hoofdvraag.
Week 1		
3 januari	Contact stage en IPC-organisatie	Vandaag heb ik contact gehad met verschillende mensen. Zo heb ik een mail gestuurd naar mijn begeleider tijdens mijn lio en de directrice en intern begeleider van de school. Hen heb ik nodig om de analyse van de onderzoeksgroep zo goed mogelijk te beschrijven. Verder heb ik een mailadres mogen ontvangen van iemand van IPC die mij eventueel verder kan helpen naar het onderzoek over het aantal muziekuren in IPC.
4 januari	Theoretisch kader: Wat houdt IPC in?	Vandaag ben ik aan de slag gegaan met mijn theoretische kader. Het laatste stukje gaat namelijk over wat IPC is en hoe muziek daar een plek in krijgt.
Week 2		
6 januari	Groepsanalyse en wat is IPC van het theoretisch kader.	Vandaag heb ik gesprekken gevoerd met de intern begeleider en de directrice van de XXX. Aan de hand van deze gesprekken heb ik een doelgroep analyse kunnen beschrijven die belangrijk is voor dit onderzoek. Daarnaast heb ik nog een stukje theorie toegevoegd aan het IPC stukje in het theoretisch kader.
Week 3		
10 – 17 januari	Voortgang hoofdstuk 5	Deze week heb ik hoofdstuk vijf verder afgemaakt. Zo heb ik een start gemaakt met de tabel van dataverzameling en in de loop van de week deze gespecificeerd en afgemaakt. Daarnaast ben ik op onderzoek uitgegaan naar interviews. Wat voor interviews zijn er allemaal en welke is voor mij handig om te gebruiken? Verder heb ik de ethische kwesties en het tijdspad beschreven.
Week 4		
20 januari	Inleveren pva	Vandaag heb ik mijn definitieve plan ingeleverd bij mijn begeleider.
Week 5		
1 februari	Interview instrument	Vandaag ben ik aan de slag gegaan met het maken van mijn interview instrument. Volgens

		mijn begeleider moest ik deze nog maken om mijn plan definitief in te kunnen leveren.
Week 7		
13 februari	Feedback begeleider	Ik heb feedback van mijn begeleider ontvangen voor het definitieve plan van het onderzoek. Hier moest ik nog een aantal dingen op aanvullen en vervolgens heb ik hem weer ingeleverd.
Week 9		
26 februari	Feedback begeleider	Vandaag heb ik een mail ontvangen van mijn begeleider waarin wij een afspraak hebben gemaakt om het onderzoeksinstrument te bespreken.
28 februari	Feedback begeleider	Vandaag heb ik een gesprek gehad met mijn begeleider, waarin we het instrument voor mijn onderzoek extra hebben besproken. Hier kan ik nu verder mee aan de slag.
Week 11		
9 maart	Enquête afnemen	Vandaag heb ik de enquêtes uitgeprint en in laten vullen door de doelgroep.
12 maart	Resultaten verwerken	Vandaag ben ik aan de slag gegaan met het beantwoorden van deelvraag 1 en 2 en heb ik de resultaten van de stellingen van de enquêtes verwerkt in een tabel.
Week 13		
25 maart	Resultaten onderzoek	Vandaag ben ik aan de slag gegaan met het verwerken van de resultaten op de enquête en heb ik een begin gemaakt op het beantwoorden van deelvraag 2 en 3.
26 maart	Conclusie en samenvatting	Vandaag ben ik aan de slag gegaan met het verwoorden van mijn conclusie en het schrijven van de samenvatting op dit onderzoek. Vervolgens heb ik mijn onderzoek ingeleverd.
Week 14		
31 maart	Contact onderzoeksbegeleider	Vandaag heb ik naar aanleiding op de feedback van mijn tweede beoordelaar contact gehad met XXX. We hebben samen gekeken naar wat er anders moet en wat er nog extra moet. Dit heb ik na het gesprek gelijk toegepast.
3 maart		Nadat mijn onderzoek bij de tweede beoordelaar is geweest, moest ik nog wat theorie toevoegen, omdat ik stukjes dubbel heb gebruikt uit een ander onderzoek. Dit heb ik vandaag en weer opnieuw opgestuurd.
Week 15		

6 maart	Contact onderzoeksbegeleider	Vandaag heb ik via de mail contact gehad met XXX. De theorie is nu voldoende. Verder heb ik alle spelling gecontroleerd vandaag. Om zeker te zijn van dat het goed is, stuur ik het onderzoek nog naar een medestudent voordat ik het officieel inlever.
----------------	------------------------------	--

Reflectie op proces

Dit jaar ben ik begonnen met mijn eindstage op de XXX, waar ik in het derde jaar ook stage heb gelopen. Tijdens mijn stage in het derde jaar kwam ik er al achter dat ik mij wilde richten op muziekonderwijs, ook omdat dat op deze school nog erg weinig gebeurt. Zo kwam het onderwerp voor mijn onderzoek tot stand. Ik ben begonnen met het verzamelen van theorie en het beschrijven van de probleemanalyse. Van hieruit kon ik starten met het formuleren van mijn hoofd- en deelvragen. Vanaf dat moment ging het snel. Ik kon gauw door naar hoe ik mijn onderzoek wilde uitvoeren en dit heb ik vervolgens gecommuniceerd met mijn begeleider op de PABO. Uiteraard kwamen hier een paar punten uit die ik beter anders kon doen. Zo was ik eerst van plan om een interview te doen met de onderzoeksgroep, maar dit is uiteindelijk veranderd in een enquête die ingaat op de inhoud van muzieklessen en de vorm van een muziekmethode. Nadat ik dit heb beschreven en veranderd heb ik mijn onderzoeksplan definitief ingeleverd en ben ik gelijk gestart met het uitvoeren van mijn onderzoek. Ik heb gelijk de enquêtes afgelegd bij mijn doelgroep en dezelfde week al kunnen verwerken in een grafiek. Vanaf dat moment ging het snel. Ik kon de resultaten verwerken en formuleren in een conclusie en aanbeveling.

Toen ik alles klaar had van het onderzoek heb ik het ingeleverd bij mijn begeleider. Na enkele dagen kreeg ik samen met mijn plan van aanpak feedbackpunten om te verwerken. Zo moest ik bijvoorbeeld het theoretisch kader uitbreiden, mijn hoofdvraag iets anders formuleren en enkele zinnen net even anders formuleren. Dit heb ik gelijk dezelfde week toegepast, zodat ik hem zo snel mogelijk weer opnieuw kon inleveren.

Tijdens mijn onderzoek heb ik ook regelmatig contact gehad met mijn medestudenten in de onderzoeksgroep. Zo heb ik hun geholpen en hebben zij mij geholpen met bijvoorbeeld het maken van een grafiek of het formuleren van bepaalde resultaten. Daarnaast heeft een student uit mijn onderzoeksgroep ook mijn hele onderzoek nagekeken op fouten.

Toen ik nog aan dit onderzoek moest beginnen vond ik het nog erg lastig. Ik wist niet goed hoe en waar ik moest beginnen. Samen met de directrice heb ik afgesproken dat ik elke maandag op stage aanwezig ben, zodat ik met mijn scriptie bezig kon. Op deze manier kon bij vragen ook gelijk terecht bij leerkrachten, intern begeleider en de directrice. Ik merkte aan mijzelf dat dit heel goed werkte voor mij. Vanaf dit moment ging het schrijven van mijn plan van aanpak erg snel. Wat ik vooral heb geleerd tijdens het schrijven en uitvoeren van dit onderzoek is dat ik sneller kan vragen om hulp. Ik begon alles alleen te doen, zonder andere mensen te vragen. Toen ik mijn plan van aanpak had ingeleverd heb ik het hier ook gelijk over gehad met mijn begeleider. Vanaf dat moment heb ik meer mailcontact met haar gehad, waardoor het verloop ervan ook goed verliep.

Als ik terugkijk naar mijn onderzoek en de onderzoeksproces zie ik dat ik deze cyclus een aantal keren heb doorlopen. Dit zie je ook terug in dat ik mijn hoofdvraag tijdens het onderzoek nog heb veranderd, om het onderzoek nog beter te maken. Tijdens dit onderzoek had ik een onderzoekende houding, wat heeft geleid tot mooie resultaten. Voor de volgende keer zou ik vanaf het begin af aan meer contact houden met mijn begeleider, om zo onnodig werk te voorkomen.

